

Andrzej KOZŁOWSKI

Uniwersytet Łódzki

andrzejk1234@gmail.com

ROLA GRUZJI W POLITYCE ZAGRANICZNEJ STANÓW ZJEDNOCZONYCH W XXI W.

ABSTRACT

Georgia and the United States play in the international area complete different roles. Georgia is a small Caucasian country with limited potential, which could not rather play a crucial role in the foreign policy of the United States – the global actor with interests all over the world. Indeed, this situation took place in 90s. However, the beginning of 21st century and assuming the office of president by George W. Bush changed the position of this country and Georgia started to become more and more important in America foreign policy. The situation shifted when Barack Obama became a president in 2009. Since that time Georgia's position in American foreign policy started to decrease. The last crisis, which happened in Ukraine and the worsening in relations between the United States and Russia may change the significance of Georgia. The main thesis of this article claims that the role and position of Georgia depend on changing interests of the United States in South Caucasus and Central Asia regions.

Słowa kluczowe: Stany Zjednoczone, Gruzja, Rosja, Kaukaz Południowy

Key-words: The United States, Georgia, Russia, the South Caucasus

WSTĘP

Głównym celem artykułu było opisanie pozycji Gruzji w amerykańskiej polityce zagranicznej i przeanalizowanie czynników, które o tym decydowały. Autor przyjął hipotezę badawczą, że rola tego niewielkiego, położonego na Kaukazie kraju w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych zależała w głównej mierze od geopolitycznych intere-

sów rządzącej w Waszyngtonie administracji. Poniższy artykuł jest analizą historyczną opartą na literaturze polskiej i anglojęzycznej, starającą się w sposób syntetyczny i deskryptywny przedstawić poruszany temat.

Rozpad Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w grudniu 1991 r. postawił przed administracją George'a H.W. Busha poważne wyzwanie i wiązał się z koniecznością sformułowania nowej polityki względem republik poradzieckich. Głównym celem Amerykanów było zapewnienie bezpieczeństwa i stabilizacji na obszarze poradzieckim oraz przede wszystkim zabezpieczenie broni atomowej znajdującej się na Ukrainie, Białorusi i w Kazachstanie. Z amerykańskiej perspektywy jedynym gwarantem zrealizowania powyższych celów była Rosja – prawny spadkobierca ZSRR. W stosunku do regionu zaczęto kierować się zasadą *Russia First*, która oznaczała nadanie priorytetu relacjom z tym państwem. Odbывало się to kosztem innych republik poradzieckich, które nie odgrywały istotnej roli w polityce zagranicznej administracji Busha. W konsekwencji Federacja Rosyjska m.in. wykorzystywała konflikty terytorialne na tym obszarze, w przypadku Gruzji z Osetią Południową i Abchazją, do wprowadzenia tam swoich wojsk jako sił rozjemczych, co dawało możliwość wpływu na działanie władz w Tbilisi.

Amerykanie zaangażowali się jednak w promowanie demokracji, praw człowieka i zasad wolnego rynku na terenie poradzieckim, wierząc, że przyczyni się to do stabilności regionu. Instrumentem, który miał to umożliwić, był m.in. podpisany przez prezydenta George'a H.W. Busha w 1992 r. Freedom Support Act (FSA), w którego ramach zapewniono pomoc gospodarczą dla byłych republik ZSRR¹.

Objęcie władzy w 1993 r. przez administrację Billa Clintona, wywodzącego się z Partii Demokratycznej, początkowo nie zmieniło polityki zagranicznej względem regionu. Wciąż opierano się na Rosji, wspierając prezydenta Borysa Jelcyna, który wydawał się odpowiednim przywódcą do demokratyzacji państwa. Administracja Clintona uważała, że demokratyczne władze na Kremlu będą odpowiedzialnym graczem na arenie międzynarodowej i odegrają rolę czynnika stabilizującego. Takie podejście prowadziło do tego, że amerykańska administracja nie protestowała przeciw nieprzestrzeganiu zasad demokratycznych w samej Rosji czy asertywnej polityce tego kraju w stosunku do republik poradzieckich. Obawy Gruzji czy Ukrainy o agresywne plany władz w Moskwie były lekceważone. Zamiast tego chwalono wysiłki rosyjskich sił pokojowych stacjonujących w byłych republikach ZSRR, np. w Gruzji².

Czynnikami, który mógł wpłynąć na zmianę polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych w tym regionie, były kaspijskie surowce naturalne. Na początku lat 90. Depar-

¹ O. Pliszczyńska, *Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych wobec region Kaukazu Południowego*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, red. K. Iwańczuk, T. Kapuśniak, Lublin 2008, s. 286. Pomoc w ramach FSA była przekazywana za pośrednictwem Agencji Stanów Zjednoczonych ds. Rozwoju Międzynarodowego (United States Agency for International Development, USAID), Agencji Informacyjnej Stanów Zjednoczonych (United States Information Agency, USIA) do momentu jej likwidacji w 1999 r., Departamentu Rolnictwa, Korpusu Pokoju, Departamentu Skarbu oraz Departamentu Energetyki. Całościowa pomoc dla Gruzji od 1992 r. wyniosła ponad miliard dolarów. O. Pliszczyńska, *Polityka „niebezpieczeństwa” Gruzji*, Lublin 2010, s. 34, *Prace Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, 14.

² Z. Brzeziński, *The Premature Partnership*, „Foreign Affairs” 1994, Vol. 73, nr 2, s. 68-70.

tament Energii USA szacował, że kaspijskie rezerwy mogą wynosić nawet 273 mld baryłek³. Należy podkreślić, że zainteresowanie rządu amerykańskiego nie wynikało tylko i wyłącznie z powodów ekonomicznych. Uważano, że budowa infrastruktury gazowej wzmocni niezależność państw Kaukazu Południowego oraz przyczyni się do stabilizacji ich struktur państwowych⁴. Duże nadzieje na większe zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w regionie wiązano z podpisaniem „kontraktu stulecia” pomiędzy zachodnimi konsorcjami naftowymi i rządem Azerbejdżanu w 1994 r. na budowę ropociągu Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC). Prace nad tym przedsięwzięciem opóźniały się ze względu na toczące się dyskusje dotyczące opłacalności i politycznego sensu projektu⁵. Z tego też powodu spodziewany wzrost aktywności Stanów Zjednoczonych w regionie nie został odnotowany. Dopiero w listopadzie 1999 r. na szczycie OBWE w Stambule prezydenci Azerbejdżanu, Turcji i Gruzji podpisali deklarację o rozpoczęciu przedsięwzięcia. Swoją podpisy w charakterze świadka złożył również prezydent Clinton, co świadczyło o wadze inwestycji dla Stanów Zjednoczonych⁶.

W latach 90. Gruzja nie odgrywała ważniejszej roli w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Wynikało to m.in. z przyjęcia przez obie amerykańskie administracje zasady *Russia First*, problemów z budową BTC, który mógł zmienić geopolityczne znaczenie Gruzji na Kaukazie Południowym oraz faktu, że Stany Zjednoczone były zajęte problemami w innych częściach świata, takimi jak stabilizacja Bałkanów i rozszerzenie NATO na kraje Europy Środkowo-Wschodniej. Rejon Kaukazu Południowego został wprawdzie uznany przez Department Obrony za strategiczny, jednak nie przełożyło się to na głębsze zainteresowanie amerykańskich polityków⁷.

1. ROSNĄCA ROLA GRUZJI W AMERYKAŃSKIEJ STRATEGII NA POCZĄTKU XXI W.

Zwycięstwo republikanina George’a W. Busha w wyborach prezydenckich w 2000 r. mogło oznaczać zmianę amerykańskiej polityki wobec Gruzji. Było to spowodowane tym, że nowy prezydent postrzegał Rosję inaczej niż jego poprzednicy w latach 90. Według zapowiedzi z kampanii należało przyjąć bardziej realistyczną politykę względem tego państwa, odchodząc od lansowanej w latach 90. polityki *Russia First*⁸. Ponadto

³ O. Pliszczyńska, *Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych...*, s. 290.

⁴ S.E. Cornell, *U.S. Engagement in the Caucasus: Changing Gears*, „Helsinki Monitor” 2005, Vol. 16, nr 2, s. 112, [online] <http://dx.doi.org/10.1163/1571814054088738>.

⁵ E. Wyciskiewicz, *Rosyjska polityka energetyczna w basenie Morza Kaspijskiego*, [w:] *Geopolityka rurociągów. Współzależność energetyczna a stosunki międzynarodowe na obszarze postsowieckim*, red. tenże, Warszawa 2008, s. 158-162.

⁶ O. Pliszczyńska, *Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych...*, s. 292.

⁷ S.E. Cornell, *U.S. Engagement in the Caucasus...*, s. 111-112.

⁸ R.B. Zoellick, *Campaign 2000: A Republican Foreign Policy*, „Foreign Affairs” 2000, Vol. 79, nr 1, s. 74-76; C. Rice, *Campaign 2000: Promoting the National Interests*, „Foreign Affairs” 2000, Vol. 79, nr 1, s. 57-61.

główna współpracowniczka prezydenta, Condoleezza Rice, która objęła stanowisko doradczyni do spraw bezpieczeństwa narodowego, nawoływała do wsparcia republik posowieckich przez Amerykanów⁹. Pozwalało to decydentom w Tbilisi mieć nadzieję na zacieśnienie współpracy między oboma państwami. Opublikowanie przez Stany Zjednoczone Narodowej Polityki Energetycznej (National Energy Policy) w maju 2001 r. tylko ich w tym przekonaniu umocniło. Głównym wnioskiem płynącym z tego dokumentu było stwierdzenie problemu uzależnienia Stanów Zjednoczonych od ropy naftowej i jej dostaw z regionu Zatoki Perskiej. Autorzy zasugerowali jako remedium zaangażowanie się w szereg inicjatyw w różnych częściach świata w celu dywersyfikacji dostaw. W rejonie Kaukazu Południowego sugerowano wsparcie dla budowy BTC. Gruzja była tu postrzegana jako główny kraj tranzytowy. Tłumaczono, że sukces tych inicjatyw spowoduje, że ewentualne problemy z dostawami ropy z Zatoki Perskiej nie zaburzą sytuacji na światowych rynkach paliw¹⁰. Amerykańskie przedsiębiorstwa gazowe i naftowe (m.in. Amoco, McDermott, Unocal i Pennzoil) zainwestowały w surowce znajdujące się na terytorium Azerbejdżanu. Dlatego też projekt ten miał tak istotne znaczenie dla Stanów Zjednoczonych¹¹. Również brytyjskie przedsiębiorstwo British Petroleum (BP), będące główny udziałowcem BTC, było wspomagane przez amerykański rząd.

2. ATAK Z 11 WRZEŚNIA I JEGO WPŁYW NA STOSUNKI AMERYKAŃSKO-GRUZIŃSKIE

Zamach z 11 września 2001 r. spowodował, że terroryzm urosł do rangi największego zagrożenia dla bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych. W administracji Busha panowało powszechne przekonanie, że Amerykanie powinni zaangażować się w rejonach, które wcześniej nie miały dla nich większego znaczenia, celem zwalczania terrorystów. Wskazywano przy takiej okazji na obszar Kaukazu Południowego jako regionu mającego duże znaczenie geopolityczne, łączącego Europę z Azją Środkową¹². Jego niestabilność, pogłębianą przez wszechobecną korupcję oraz słabość struktur państwowych, groziła przeistoczeniem się tego obszaru w kolejny bastion terrorystów. Administracja Busha potrzebowała w tamtym rejonie stabilnych państw, zdolnych zwalczać terrorystów szukających schronienia na ich terytorium¹³. Ani Gruzja, ani Azerbejdżan czy Armenia nie spełniały

⁹ C. Rice, *Campaign 2000: Promoting...*, s. 60.

¹⁰ *National Energy Policy. Report of the National Energy Policy Development*, Washington, V 2001, s. 138-144, [online] <http://web.ornl.gov/sci/propulsionmaterials/pdfs/National-Energy-Policy-2001.pdf>, 15 VII 2013; G. Allison, E. Van Buskirk, *U.S. Policy on Caspian Energy Development and Exports*, Harvard University, John F. Kennedy School of Government, Caspian Studies Program, s. 7, [online] <http://www.bits.de/NRANEU/Russia-Caucasus/AllisonBuskirk.pdf>, 15 VII 2013.

¹¹ O. Pliszczyńska, *Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych...*, s. 291.

¹² *Taż*, *Polityka „niebezpieczeństwa”...*, s. 33.

¹³ S.E. Cornell i in., *Regional Security in the South Caucasus. The Role of NATO*, Washington 2004, s. 10-15, 20-22, *Silk Road Paper*.

tych wymagań. Największy problem miała Gruzja granicząca z niestabilnym obszarem Kaukazu Północnego, z którego przenikały grupy Czeczenów walczących przeciwko wojskom rosyjskim¹⁴. Znaleźli oni schronienie w regionie wąwozu Pankisi, który pozostawał poza realną władzą rządu centralnego w Tbilisi. Raport Departamentu Stanu *Patterns of Global Terrorism* (Czynniki globalnego terroryzmu) z 2002 r. wymienił wspomniany wąwóz jako miejsce, gdzie przebywali ludzie powiązani z Al-Kaidą¹⁵.

Problem ten był od dawna jednym z newralgicznych punktów w dialogu gruzińsko-rosyjskim. Rosja wielokrotnie oskarżała Gruzję o pomoc czeczeńskim bojownikom oraz groziła interwencją zbrojną w celu wyeliminowania ich z wąwozu Pankisi¹⁶. Gruzinijski prezydent Eduard Szewardnadze przyznał w 2001 r., że w tamtym rejonie ukrywała się bliżej niesprecyzowana liczba Czeczenów. Siły zbrojne Gruzji były jednak zbyt słabe, żeby ich pokonać¹⁷. Amerykanie dostrzegli problem i zaproponowali szereg reform celem wzmocnienia gruzińskiej armii. Większość z nich nie została jednak zrealizowana z powodu braku funduszy oraz osób z odpowiednim wykształceniem wojskowym¹⁸. Amerykanie zdecydowali się więc na bezpośrednie zaangażowanie, tworząc Train and Equip Program (Program Wytrenuj i Wyposaż), którego głównym celem było przeszkolenie gruzińskiego wojska. W 2002 r. USA wysłały 150 wojskowych oraz przeznaczyły na ten cel 64 mln dolarów¹⁹. Administracja Busha podjęła tę decyzję, pragnąc stabilizacji regionu. Przedłużająca się działalność terrorystów w wąwozie Pankisi groziła rosyjską interwencją na tamtym obszarze, co z pewnością zdestabilizowałoby sytuację na Kaukazie Południowym i byłoby sprzeczne z interesami Stanów Zjednoczonych²⁰.

Obecność militarna USA na Kaukazie Południowym nie mogła przejść niezauważona przez władze w Moskwie. Rosjanie krytykowali amerykańskie zaangażowanie, obawiając się, że może stanowić początek stałej obecności sił zbrojnych USA na terytorium Gruzji. Jednak Rosja nie chciała się zbyt daleko posuwać w swoich krytycznych wypowiedziach – w końcu Amerykanie rozwiązywali rosyjski problem. Wpływ na to miały również dobre relacje między oboma państwami. Prezydent Putin był pierwszym przywódcą, który zadzwonił z kondolencjami do Busha po 11 września. Miał on rów-

¹⁴ O. Pliszczyńska, *Polityka „niebezpieczeństwa”...*, s. 33; J.W. Kipp, *The War Scare over Pankisi Gorge: Threat Perceptions in the Age of the War on Terrorism*, [w:] *Russian Military Reform, 1992-2002*, red. A.C. Aldis, R.N. McDermott, Londyn 2003, s. 234-236, *Cass Series on Soviet (Russian) Military Institutions*, 4.

¹⁵ *Patterns of Global Terrorism 2002*, United States Department of States, Washington, IV 2003, s. 29, [online] <http://www.state.gov/documents/organization/20177.pdf>, 17 VI 2013.

¹⁶ S.E. Cornell i in., *Regional Security...*, s. 13.

¹⁷ R.E. Hamilton, *Georgian Military Reform – An Alternative View*, Center For Strategic & International Studies. Commentary, 3 II 2009, s. 13, [online] http://gfsis.org/media/download/GSAC/Articles/hamilton_militaryreform.pdf, 17 VI 2013.

¹⁸ S.E. Cornell i in., *Regional Security...*, s. 60.

¹⁹ *Georgia Train and Equip Program (GTEP)*, GlobalSecurity, [online] <http://www.globalsecurity.org/military/ops/gtep.htm>, 16 VI 2013.

²⁰ J. Nichol, *Georgia's Pankisi Gorge. Russian Concerns and U.S. Interests*, Washington 2003, s. 4-6, *CRS Report for Congress*, RS21319.

niez duży wpływ na podpisanie umów między Stanami Zjednoczonymi a państwami Azji Środkowej o otwarciu amerykańskich baz wojskowych w tym regionie świata²¹.

Nie tylko władze na Kremlu obawiały się obecności żołnierzy Stanów Zjednoczonych w Gruzji. Również Abchazi czuli się zagrożeni. Uważali oni, że dobrze wytrenowane gruzińskie siły zbrojne mogą zostać użyte przeciwko nim²². Mimo tych sprzeciwów program zakończył się sukcesem, wyszkolone przez Amerykanów gruzińskie wojska przystąpiły do operacji odzyskiwania kontroli nad wąwozem Pankisi. W 2005 r. ogłoszono, że problem został rozwiązany. Był to przykład spektakularnej i skutecznej współpracy pomiędzy USA a Gruzją.

Innym aspektem, który powodował wzrost amerykańskiego zainteresowania Kaukazem Południowym, był transport wojsk do Afganistanu. Był on możliwy przez terytorium Rosji, ale władze w Moskwie wyraziły zgodę tylko na loty logistyczne i z pomocą humanitarną, odmawiając zgody na przelot samolotów bojowych. Inna trasa, nad Iranem, była wykluczona, ponieważ od 1980 r. Stany Zjednoczone nie utrzymują z tym państwem stosunków dyplomatycznych²³. Jedyna droga przetransportowania samolotów bojowych z państw NATO do Afganistanu wiodła przez Azerbejdżan i Gruzję. Oba państwa poparły amerykańską wojnę z terroryzmem jako jedne z pierwszych oraz udostępniły swoją przestrzeń powietrzną, informacje wywiadowcze, możliwość korzystania z baz i uzupełniania paliwa na ich terytorium²⁴. Zbliżenie gruzińsko-amerykańskie zostało potwierdzone przez wizyty: prezydenta Szewardnadzego w Waszyngtonie w październiku 2001 r.²⁵, podczas którego został zapewniony o amerykańskim poparciu dla integralności terytorialnej Gruzji, oraz sekretarza obrony USA Donalda Rumsfelda w Tbilisi dwa miesiące później²⁶.

Stany Zjednoczone zaangażowały się też aktywniej w rozwiązanie konfliktu dotyczącego Abchazji²⁷, wysyłając specjalnego wysłannika²⁸ do Grupy Przyjaciół

²¹ A. Osborn, *Timeline: Vladimir Putin's US-Russia Odyssey*, „The Telegraph” 2010, 1 XII, [online] <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/8174133/Timeline-Vladimir-Putins-US-Russia-Odyssey.html>, 17 VI 2013.

²² J. Nichol, J. Kim, *Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Political Developments and Implications for U.S. Interests*, Washington 2002, s. 14, *CRS Report for Congress*, RL33453.

²³ *U.S. Relations With Iran*, U.S. Department of State, 28 VIII 2013, [online] <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5314.htm>, 16 VII 2014.

²⁴ S.E. Cornell, *U.S. Engagement in the Caucasus...*, s. 113.

²⁵ *President Thanks Georgian President for Support Against Terrorism*, The White House Archives – President George W. Bush, 5 X 2001, [online] <http://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011005-10.html>, 16 VII 2013; *Georgian President Shevardnadze to Visit Washington*, The White House Archives – President George W. Bush, 28 VIII 2001, [online] <http://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2001/08/20010828.html>, 16 VII 2013.

²⁶ J. Nichol, J. Kim, *Armenia, Azerbaijan, and Georgia...*, s. 11.

²⁷ Na początku lat 90. doszło do wojny pomiędzy Gruzją a jej autonomicznym regionem – Abchazją. W jej wyniku Abchazi uzyskali pełną kontrolę nad własnym terytorium. Równocześnie prowadzono rozmowy międzynarodowe, dążąc do rozwiązania sytuacji. R. Grodzki, *Wojna gruzińsko-rosyjska 2008. Przyczyny, przebieg, skutki*, Zakrzewo 2009, s. 52-58.

²⁸ J. Nichol, J. Kim, *Armenia, Azerbaijan, and Georgia...*, s. 4.

Gruzji²⁹. Wcześniej Amerykanie nie przywiązywali zbyt dużej wagi do tego forum dyskusyjnego. Problem ten został poruszony również w bilateralnych rozmowach pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Rosją, a obie strony zobowiązały się do pokojowego rozwiązania abchaskiego problemu³⁰. Gruzja otrzymała także amerykańskie wsparcie w postaci pomocy finansowej dla straży granicznej patrolującej granicę z Rosją. Stany Zjednoczone wysłały też więcej personelu do misji Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, powołanej na mocy postanowień szczytu z 1999 r. w Stambule. Członkowie misji mieli obserwować granicę Gruzji z Dagestanem – regionem graniczącym z Czeczenią³¹.

George W. Bush zmienił amerykańską politykę względem Kaukazu Południowego. Decyzja prezydenta była przejawem zacieśniającej się współpracy pomiędzy państwami regionu a Stanami Zjednoczonymi. Można wymienić cztery główne filary, na których została oparta nowa amerykańska polityka zagraniczna w tym regionie:

- wsparcie dla korytarza tranzytowego surowców naturalnych z rejonu Morza Kaspijskiego;
- walka z terroryzmem, a przez to dążenie do stabilizacji regionu Kaukazu Południowego;
- promocja demokracji w regionie;
- osłabienie wpływów Rosji i Iranu w regionie³².

Gruzja nie zawiodła Stanów Zjednoczonych w 2003 r., popierając amerykańską interwencję w Iraku. Działo się to w sytuacji, kiedy część europejskich sojuszników, z Francją i Niemcami na czele, stanowczo przeciwstawiała się tej operacji. Gruzja udostępniła przestrzeń powietrzną oraz pozwalała na lądowanie amerykańskim samolotom w celu uzupełnienia paliwa³³. Wysłała również siedemdziesięciu pięciu żołnierzy do pomocy w odbudowie Iraku³⁴.

3. STANY ZJEDNOCZONE WOBEC REWOLUCJI RÓŻ

Choć Gruzja pod rządami prezydenta Szewardnadzego stawiała się coraz bliższym sojusznikiem Stanów Zjednoczonych, nie brakowało jednakże sporów we wzajemnej współpracy. W szczególności lato 2003 r. obfitowało w wydarzenia, które wywołały niezadowolenie w USA. Szewardnadze podpisał strategiczne porozumienie z Gazpro-

²⁹ Grupa Przyjaciół Gruzji, składająca się z Niemiec, Francji, Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych i Rosji, została powołana do pomocy sekretarzowi generalnemu ONZ w rozwiązaniu kryzysu związanego z Abchazją. Za: T. Whitfield, *Friends Indeed? The United Nations, Groups of Friends, and the Resolution of Conflict*, Washington 2007, s. 135.

³⁰ S.E. Cornell i in., *Regional Security...*, s. 29.

³¹ J. Nichol, J. Kim, *Armenia, Azerbaijan, and Georgia...*, s. 13.

³² S.E. Cornell, *U.S. Engagement in the Caucasus...*, s. 114-116.

³³ *Tamże*, s. 114.

³⁴ J. Nichol, J. Kim, *Armenia, Azerbaijan, and Georgia...*, s. 3.

mem oraz zezwolił na sprzedaż Rosjanom aktywów gruzińskiej firmy AAES Telasi³⁵ odpowiedzialnej za dystrybucję energii³⁶. Obie decyzje zostały negatywnie odebrane przez rząd w Waszyngtonie jako zagrożenie dla amerykańskich planów energetycznych w regionie. Dodatkowo gruziński prezydent nie zastosował się do apelu Busha o zorganizowanie wolnych, demokratycznych wyborów³⁷. W odpowiedzi Stany Zjednoczone zapowiedziały zmniejszenie pomocy gospodarczej dla Gruzji³⁸.

Wybory parlamentarne w Gruzji z 2 listopada 2003 r. miały przełomowe znaczenie dla tego państwa. Oficjalnym zwycięzcą została partia prezydenta Szewardnadzego O Nową Gruzję, jednak badania przeprowadzone przez niezależne organizacje i raporty międzynarodowych obserwatorów wskazywały na wygraną ugrupowania Micheila Saakaszwilego Ruch Narodowy.

Publikacja oficjalnych, sfałszowanych wyników wyborów doprowadziła do masowych demonstracji. Krytycznym dniem był 22 listopada, kiedy protestujący uniemożliwili rozpoczęcie sesji parlamentu, wkraczając do niego z różami w rękach. Stąd też wydarzenia te zostały określone mianem „rewolucji róż”. Szewardnadze w obliczu narastających protestów rozważał różne scenariusze rozwiązania problemu, wprowadził nawet na jeden dzień stan wyjątkowy. Po negocjacjach z amerykańskim sekretarzem stanu Colinem Powellem i rosyjskim ministrem spraw zagranicznych Igiorem Iwanowem zdecydował się ustąpić ze stanowiska 23 listopada 2003 r.³⁹ 4 stycznia 2004 r. odbyły się wybory prezydenckie, które wygrał Micheil Saakaszwili. Był on określany mianem najbardziej proamerykańskiego ze wszystkich przywódców dawnych republik posowieckich⁴⁰.

Rewolucja róż miała jednak bardzo duże znaczenie geopolityczne. Była jawnym rozszerzeniem interesów Stanów Zjednoczonych na teren posowiecki oraz olbrzymią porażką Rosji. Szewardnadze nie był idealnym kandydatem z rosyjskiego punktu widzenia, ale jego polityka zagraniczna była pragmatycznym balansowaniem pomiędzy Zachodem a Rosją. Jego następca, Saakaszwili, wykształcony w Stanach Zjednoczonych i niemający nic wspólnego z elitami politycznymi ZSRR, był zwolennikiem integracji swojego kraju z Zachodem kosztem dobrych relacji z Rosją⁴¹.

³⁵ AAES Telasi była odpowiedzialna za dystrybucję energii elektrycznej w Gruzji. Do 2003 r. była filią amerykańskiej firmy U.S. AES Corp. Szerzej na temat AAES Telasi zob.: *AES-Telasi: Power Trip or Power Play?*, The Wharton School of the University of Pennsylvania, 2006, [online] http://www.powertripthemovie.com/Wharton_inspection_copy.pdf, 21 VII 2013.

³⁶ D. Jakopovich, *The 2003 „Rose Revolution” in Georgia: A Case Study in High Politics and Rank-and-File Execution*, „Debate” 2007, Vol. 15, nr 2, s. 214, [online] <http://dx.doi.org/10.1080/09651560701483311>.

³⁷ Ch.H. Fairbanks Jr., *Georgia’s Rose Revolution*, „Journal of Democracy” 2004, Vol. 15, nr 2, s. 115.

³⁸ N. Anteleva, *United States Cuts Development Aid to Georgia*, Eurasianet, 28 IX 2003, [online] <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav092903.shtml>, 17 VII 2013.

³⁹ *Powell Had Role in Departure of Georgian Leader Shevardnadze*, „USA Today” 2003, 25 XI, [online] http://usatoday30.usatoday.com/news/washington/2003-11-25-us-georgia_x.htm, 17 VII 2013.

⁴⁰ G. Sanikidze, *The Georgian Rose Revolution: Causes and Effects*, „Caucasus and Central Asia Newsletter” 2004, nr 5, s. 15.

⁴¹ J.L. Wilson, *The Legacy of the Color Revolutions for Russian Politics and Foreign Policy*, „Problems of Post-Communism” 2010, Vol. 57, nr 2, s. 28.

Rewolucja róż wpisywała się w strategię prezydenta Busha zatytułowaną „agenda wolności”⁴². Była ona oparta na promowaniu praw człowieka i demokracji i wydawała się działać. Niedługo później do Gruzinów dołączyli Ukraińcy, przeprowadzając pomarańczową rewolucję w 2004 r.⁴³, mieszkańcy Kirgistanu ze swoją rewolucją tulipanów⁴⁴ w 2005 r. oraz mieszkańcy Libanu z rewolucją cedrową⁴⁵ w tym samym roku. Objęcie władzy przez prozachodnie władze na Ukrainie i w Gruzji w wyniku kolorowych rewolucji sprawiło, że Stany Zjednoczone uzyskały możliwość niespotykanej wcześniej ingerencji na terenie rosyjskiej „bliskiej zagranicy”. Rosja zareagowała stanowczo, zacieśniając współpracę z Chinami w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy⁴⁶, wzmacniając Organizację Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym⁴⁷ oraz nakłaniając przywódców krajów Wspólnoty Niepodległych Państw⁴⁸ do nałożenia surowych restrykcji na działanie pozarządowych organizacji, które były kojarzone z Zachodem⁴⁹.

4. „LATARNIA WOLNOŚCI”. STOSUNKI AMERYKAŃSKO-GRUZIŃSKIE ZA CZASÓW PIERWSZEJ KADENCJI PREZYDENTA SAAKASZWILEGO (2004-2007)

Objęcie władzy przez Saakaszwilego dało nowe możliwości amerykańskiej administracji – wsparcie dla rodzącej się demokracji w Gruzji oraz równoczesny rozwój ekono-

⁴² Agenda wolności była strategią przedstawioną w inauguracyjnym przemówieniu drugiej kadencji prezydenta Busha, polegającą na wspieraniu ruchów demokratycznych na świecie. G.W. Bush, *Kluczowe decyzje*, przeł. P. Pietrzak, W. Grzelczak, Warszawa 2011, s. 464.

⁴³ Szerzej na temat pomarańczowej rewolucji zob.: J. Konieczna, *Pomarańczowa rewolucja na Ukrainie. Próba zrozumienia przyczyn*, Warszawa 2005, *Prace OSW*, 18, [online] http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/PRACE_18.pdf, 16 VII 2013.

⁴⁴ Szerzej na temat rewolucji w Kirgistanie zob.: M.B. Olcott, *Kyrgyzstan's „Tulip Revolution”*, Carnegie Endowment for International Peace, 28 III 2005, [online] <http://carnegieendowment.org/2005/03/28/kyrgyzstan-s-tulip-revolution/25e6>, 17 VI 2013.

⁴⁵ Szerzej na temat rewolucji w Libanie zob.: E. Follath, *Lebanon after the Cedar Revolution: Dancing on the Volcano*, Spiegel Online International, 28 V 2005, [online] <http://www.spiegel.de/international/spiegel/lebanon-after-the-cedar-revolution-dancing-on-the-volcano-a-365104.html>, 17 VI 2013.

⁴⁶ A. Cooley, *Cooperation Gets Shanghaied. China, Russia, and the SCO*, „Foreign Affairs” 2009, 14 XII, [online] <http://www.foreignaffairs.com/articles/65724/alexander-cooley/cooperation-gets-shanghaied>, 17 VII 2013.

⁴⁷ Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym to sojusz wojskowy składający się z Rosji, Białorusi, Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu i Armenii, powstały w 1992 r. Szerzej na temat organizacji zob.: *Basic Facts*, Организация Договора о коллективной безопасности, [online] http://www.odkb.gov.ru/start/index_aengl.htm, 17 VII 2013.

⁴⁸ Wspólnota Niepodległych Państw to regionalne ugrupowanie integracyjne powstałe w 1991 r. Do WNP należą: Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Mołdawia, Rosja, Tadżykistan, Ukraina i Uzbekistan. Turkmenistan posiada status członka stowarzyszonego. Po wojnie z 2008 r. Gruzja opuściła WNP. *About Commonwealth of Independent States*, [online] <http://www.cisstat.com/eng/cis.htm>, 17 VII 2013.

⁴⁹ J.L. Wilson, *The Legacy of the Color Revolutions...*, s. 29.

miczny tego kraju. Gruzinińska rewolucja róż miała stać się przykładem, że warto wprowadzić demokratyczny ustrój, ponieważ niesie to ze sobą amerykańskie wsparcie dla państw, które tego dokonają⁵⁰. W przeciwnym razie upadek demokracji w Gruzji naraziłby na szwank prestiż Stanów Zjednoczonych.

Amerykańskie wsparcie polityczne zaprocentowało bardzo szybko. Saakaszwili jednym ze swoich priorytetów uczynił przywrócenie kontroli nad zbuntowanymi prowincjami – Osetią Południową, Abchazją i Adżarią. W tej ostatniej autorytarne rządy od początku lat 90. sprawował Asłan Abaszidze, który był *de facto* niezależny od władz w Tbilisi. Saakaszwili, korzystając z poparcia amerykańskich polityków i braku rosyjskiego sprzeciwu, doprowadził do ustąpienia adżarskiego lidera w 2004 r. i ponownego objęcia przez Gruzję rzeczywistej władzy nad tą prowincją⁵¹.

Gruzini próbowali zastosować scenariusz z Adżarii w Osetii Południowej i Abchazji w 2004 r., jednak bez powodzenia. Doprowadziło to do zaostrzenia stosunków z Rosją. Nie było to spowodowane tylko kwestią separatystycznych prowincji, ale ogólną, bardziej asertywną rosyjską polityką zagraniczną przyjętą po reelekcji rosyjskiego prezydenta Władimira Putina w 2004 r. Ważnym powodem zmiany kursu rosyjskiej polityki mogło być też odrzucenie oferty Federacji Rosyjskiej, która miała zostać przedłożona USA. Według Dmitrija Trenina, dyrektora Moskiewskiego Centrum Carnegie, Rosjanie zaproponowali, że uznają amerykańskie globalne przywództwo w zamian za zachowanie roli hegemonu na terytorium posowieckim⁵². Zaakceptowanie rosyjskiej propozycji przez Amerykanów w tamtym czasie byłoby pozbawione sensu. Sukcesy administracji Busha podczas jego pierwszej kadencji, takie jak obalenie reżimu talibów, obalenie Saddama Husajna czy wreszcie rewolucja róż, rewolucja tulipanów i pomarańczowa rewolucja na terenie posowieckim, które doprowadziły do ustanowienia tam władz nastawionych prozachodnio, zachęcały do kontynuowania prowadzonej polityki zagranicznej. Akceptując w tamtym czasie rosyjską propozycję, Stany Zjednoczone ograniczyłyby sobie pole manewru, rezygnując np. ze starań o kaspijskie surowce naturalne. Wpływ na zmianę rosyjskiej polityki miało również pogorszenie się relacji ze Stanami Zjednoczonymi w następstwie wojny w Iraku w 2003 r. Rząd Putina był przeciwnikiem amerykańskiej interwencji w tym kraju.

Nie zważając na rosyjskie protesty, Amerykanie kontynuowali pomoc dla sił zbrojnych Gruzji⁵³. USA zastąpiły Program Wytrenuj i Wyposaż Gruzinińskim Programem Operacyjnym Stabilności i Samowystarczalności (Georgia Sustainment and Stability Operations Program, GSSOP), który rozpoczął się w styczniu 2005 r. i trwał aż do 2007 r. Jego koszt wyniósł prawie 100 mln dolarów. Udało się wytrenować cztery gru-

⁵⁰ S.E. Cornell, *Georgia after the Rose Revolution. Geopolitical Predicament and Implications for U.S. Policy*, Carlisle 2007, s. 15-16, *U.S. and Russia: Regional Security Issues and Interests*.

⁵¹ C. Miroiu, *The Caucasus Conflict and its Implications for European Security*, „Journal of East-European and Asian Studies” 2008, s. 3, [online] <http://www.jeeas.org/index.php/archive/60-crisiamiroiu>, 16 VII 2013.

⁵² D. Trenin, *Russia Leaves the West*, „Foreign Affairs” 2006, Vol. 85, nr 4, s. 89.

⁵³ J. Scahill, *Blackwater. Narodziny najpotężniejszej armii najemnej świata*, przeł. P. Pawlaczek, Wrocław 2009, s. 217.

zińskie bataliony liczące razem ponad 2000 żołnierzy⁵⁴. W zamian za pomoc wojskową Gruzja zwiększyła liczbę swoich żołnierzy w Iraku do tysiąca w 2004 r. Trzy lata później gruziński kontyngent powiększył się do ponad dwóch tysięcy. W 2007 r. był to trzeci pod względem wielkości wkład w operację iracką, jedynie Wielka Brytania i Stany Zjednoczone utrzymywały tam więcej wojska⁵⁵.

W maju 2005 r. doszło do historycznej wizyty amerykańskiego prezydenta George'a W. Busha w Tbilisi. Gruzja była jedyną republiką posowiecką z regionu Kaukazu Południowego i Azji Środkowej, którą odwiedził przywódca Stanów Zjednoczonych. Choć wizyta ta miała głównie kurtuazyjny charakter, podkreślała jednak znaczenie Gruzji w amerykańskiej polityce. To właśnie podczas przemówienia w Tbilisi prezydent Bush nazwał Gruzję „latarnią wolności”⁵⁶.

Zacieśnienie współpracy amerykańsko-gruzińskiej nie przyczyniło się jednak do rozwiązania największego z perspektywy rządu w Tbilisi problemu – przywrócenia kontroli nad Osetią Południową i Abchazją. Amerykanie próbowali umiędzynarodowić ten problem, chociażby przez dyskusje na ten temat na forum OBWE, jak również podczas bilateralnych rozmów z Rosją, jednak ta ostatnia odmawiała współpracy⁵⁷. Było to zrozumiałe, ponieważ w obu prowincjach stacjonowały rosyjskie siły zbrojne, które pozostawały jedną z nielicznych możliwości wpływania na poczynania rządu w Tbilisi⁵⁸. Rosja próbowała powstrzymać prozachodnią politykę Saakaszwilego, znacznie podwyższając ceny za gaz oraz wprowadzając embargo m.in. na gruzińskie wino. Działania te jednak były nieskuteczne. Analityk Jamestown Foundation Vladimir Socor napisał, że w 2006 r. Rosjanie wyczerpali większość środków wpływu na Gruzję⁵⁹.

Amerykańsko-gruzińskie zbliżenie miało również swoich krytyków w Stanach Zjednoczonych, którzy po rewolucji róż zarzucali Bushowi wybiórcze promowanie demokracji. Amerykański prezydent wspierał wprawdzie przemiany w Gruzji, ale jednocześnie USA pod rządami Busha utrzymywały bliskie kontakty z autorytarnym rządem prezydenta Azerbejdżanu⁶⁰. Pogarszająca się sytuacja wewnętrzna w Gruzji, gdzie

⁵⁴ J. Nichol, *Georgia [Republic]: Recent Developments and U.S. Interests*, Washington 2008, s. 3, CRS Report for Congress, 97-727.

⁵⁵ A.E. Kramer, *Georgia Becomes an Unlikely U.S. Ally in Iraq*, „New York Times” 2007, 8X, [online] <http://www.nytimes.com/2007/10/08/news/08iht-ally.4.7803155.html?pagewanted=all>, 17 VII 2013.

⁵⁶ *President Addresses and Thanks Citizens in Tbilisi, Georgia*, The White House Archives – President George W. Bush, 10 V 2005, [online] http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/05/images/20050510-2_w8n1312jpg-1-515h.html, 17 VII 2013.

⁵⁷ J. Nichol, J. Kim, *Armenia, Azerbaijan, and Georgia...*, s. 1, 4-6; T. German, *Abkhazia and South Ossetia: Collision of Georgian and Russian Interests*, „Russie.Nei.Visions” 2006, nr 11, s. 14, IFRI, [online] <http://www.ifri.org/downloads/germananglais.pdf>, 17 VII 2013.

⁵⁸ Problem ten zostanie omówiony w dalszej części pracy przy opisie relacji Gruzji z NATO.

⁵⁹ V. Socor, *Russia's Economic and Political Warfare Failing to Subdue Georgia*, The Jamestown Foundation, 10 X 2006, [online] http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=32116, 17 VII 2013.

⁶⁰ S.E. Cornell, *Georgia after the Rose Revolution...*, s. 15-16; R.L. Hough, *U.S. Policy in Azerbaijan: A Backward Strategy from Freedom*, Euroasianet, 10 II 2004, [online] <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav021104.shtml>, 17 VII 2013.

w 2005 r. doszło do nagłej śmierci jednego z liderów demokratycznych przemian, Zuraba Żwanii, coraz większa koncentracja władzy w rękach Saakaszwilego, cenzura w mediach⁶¹ nie zmieniły nastawienia administracji Busha, która kontynuowała programy pomocy wojskowej i finansowej⁶². Amerykański prezydent pragnął za wszelką cenę uczynić z Gruzji modelowy przykład transformacji ustrojowej z autorytaryzmu do demokracji.

Dopiero brutalne stłumienie zamieszek w listopadzie 2007 r., kiedy to opozycja wyszła na ulicę, żądając przeprowadzenia wcześniejszych wyborów, zaniepokoiło Amerykanów⁶³. Po interwencji Matthew Bryzy, zastępcy asystenta sekretarza stanu USA do spraw Europy i Eurazji, Saakaszwili zniósł stan wyjątkowy oraz zgodził się zorganizować wcześniejsze wybory prezydenckie. Odniósł w nich zwycięstwo w pierwszej turze, a Amerykanie pogratulowali gruzińskiemu narodowi przeprowadzenia demokratycznych wyborów⁶⁴.

5. GRUZJA A AMERYKAŃSKA POLITYKA ENERGETYCZNA W REGIONIE

Zgodnie z wytycznymi przedstawionymi w Narodowej Polityce Energetycznej Stany Zjednoczone aktywnie zaangażowały się w budowę BTC, czego efektem było rozpoczęcie budowy ropociągu w 2002 r. W inauguracyjnej ceremonii wzięli udział przedstawiciele Gruzji, Azerbejdżanu, Turcji oraz USA⁶⁵. Prezydent Bush wystosował specjalny list, w którym napisał, że realizacja tego projektu pozwoli na zwiększenie regionalnego i globalnego wzrostu gospodarczego oraz przyczyni się do zwiększenia stabilności i niezależności państw w regionie⁶⁶. Jedną z największych przeszkód na drodze do budowy tego ropociągu była niestabilność rejonu, przez który miał przebiegać. Pojawiły się doniesienia medialne, że w celu zabezpieczenia budowy Stany Zjednoczone zatrudniły najemników z prywatnych organizacji wojskowych oraz wspomogły siły zbrojne państw uczestników projektu⁶⁷.

⁶¹ Ch.A. Kupchan, *Wilted Rose*, „The New Republic” 2006, 6 II, s. 10.

⁶² Gruzja w latach 2001-2007 otrzymała pomoc finansową wynoszącą 604 mln dolarów. Za: C. Tarnoff, *U.S. Assistance to the Former Soviet Union*, Washington 2003, s. 3, *CRS Report for Congress*, RL32866; J. Nichol, J. Kim, *Armenia, Azerbaijan, and Georgia...*, s. 30.

⁶³ J. Nichol, *Georgia's January 2008 Presidential Election: Outcome and Implications*, Washington 2008, s. 1-4, *CRS Report for Congress*, RS22794.

⁶⁴ *Tamże*, s. 1; J. Kilner, M. Antidze, *Saakashvili Wins Georgian Election*, „The Independent” 2008, 8 I, [online] <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/saakashvili-wins-georgia-election-768856.html>, 17 VII 2013.

⁶⁵ *Caspian Pipeline Dream Becomes Reality*, BBC News, 17 IX 2002, [online] <http://news.bbc.co.uk/2/hi/2263611.stm>, 17 VII 2013.

⁶⁶ J. Nichol, J. Kim, *Armenia, Azerbaijan, and Georgia...*, s. 15.

⁶⁷ N.P. Walsh, *U.S. Privatizes Its Military Aid to Georgia*, „The Guardian” 2004, 6 I, [online] <http://www.guardian.co.uk/world/2004/jan/06/georgia.nickpatonwalsh>, 17 VII 2013.

Budowa BTC rodziła poważne obawy wśród rosyjskich polityków, ponieważ był on w stanie zagrozić ekonomicznie i politycznie ropociągowi Baku-Noworosyjsk, a w dalszej przyszłości podważyć rosyjski monopol na gaz i ropę w regionie. Zdaniem Zbiigniewa Brzezińskiego narastający rosyjski nacisk na Gruzję był próbą sparaliżowania budowy BTC⁶⁸. Pojawiły się również doniesienia prasowe o zatrudnieniu przez Rosję czeczeńskich najemników celem pokrzyżowania planów budowy. Rząd w Moskwie miał również wspierać finansowo ruchy ekologiczne, manifestujące przeciwko powstaniu gazociągu. Informacje te nie zostały jednak nigdzie oficjalnie potwierdzone⁶⁹.

Mimo wielu przeciwności BTC udało się zbudować w 2005 r. Końcowy koszt projektu wyniósł 3,7 mld dolarów⁷⁰. Był to największy niewojskowy projekt na posowieckim terytorium, w który tak aktywnie zaangażowały się amerykańskie przedsiębiorstwa, a politycznego poparcia udzielił amerykański rząd⁷¹. Stanowił też pierwszy krok w realizacji strategii wielu rurociągów⁷². Według rosyjskiego analityka Władymira Radyuhina BTC był kluczem do odwrócenia sytuacji w regionie posowieckim oraz ograniczenia rosyjskich wpływów. Budowa ropociągu gwarantowała również zwiększenie amerykańskiej obecności w regionie, co leżało w interesie Gruzji i Azerbejdżanu. Drugim niezwykle istotnym projektem była budowa gazociągu Baku-Tbilisi-Erzurum (BTE). Umowa została podpisana w 2001 r. między Turcją, Gruzją i Azerbejdżanem⁷³. Początkowo prognozy odnośnie do realności przedsięwzięcia były pesymistyczne, jednak rozpoczęcie budowy ropociągu BTC dało niezbędny impuls tej inwestycji. W 2006 r. udało się ukończyć BTE, a został on uruchomiony na początku 2007 r. Gruzja po raz pierwszy mogła czerpać gaz z innych źródeł niż rosyjskie⁷⁴.

Sukces tych dwóch projektów zmienił sytuację geopolityczną w regionie Kaukazu Południowego. Zbudowanie BTC i BTE umożliwiałao przetransportowanie na rynki euro-

⁶⁸ Z. Brzeziński, B. Scowcroft, *Ameryka i świat. Rozmowy o globalnym przebudzeniu politycznym*, przeł. D. Rossowski, Łódź 2009, s. 203.

⁶⁹ N.P. Walsh, *Russia Accused of Plot to Sabotage Georgian Oil Pipeline*, „The Guardian” 2003, 1 XII, [online] <http://www.guardian.co.uk/world/2003/dec/01/georgia.oil>, 17 VII 2013.

⁷⁰ 70% kosztów finansowane było przez strony trzecie, takie jak: Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, Międzynarodowa Korporacja Finansowa, agencje kredytów eksportowych z siedmiu państw oraz syndykat piętnastu banków. *Spanning Three Countries from the Caspian Sea to the Mediterranean Coast*, BP, [online] <http://www.bpgeorgia.ge/go/doc/1339/150562/Baku-Tbilisi-Ceyhan-BTC-Pipeline->, 17 VII 2013; *Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Caspian Pipeline*, Hydrocarbons Technology, [online] <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/bp/>, 17 VII 2013.

⁷¹ O. Pliszczyńska, *Polityka „niebezpieczeństwa”...*, s. 39.

⁷² V. Papava, *The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Implications for Georgia*, [w:] *The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West*, red. S.F. Starr, S.E. Cornell, Washington 2005, s. 97. Strategia konstrukcji wielu ropociągów miała na celu dostarczenie gazu i ropy z obszaru Morza Kaspijskiego na rynki światowe z ominięciem terytorium Rosji i Iranu. Za: O. Pliszczyńska, *Polityka „niebezpieczeństwa”...*, s. 38

⁷³ *The statement of the Azerbaijan President Heydar Aliyev at ceremony of signing the agreement between Azerbaijan and Georgia on transportation of natural gas to be extracted from the deposit „Shahdeniz” via Baku-Tbilisi-Erzurum route*, Heydar Aliyev Heritage, 29 IX 2001, [online] <http://lib.aliyev-heritage.org/en/8434330.html>, 17 VII 2013.

⁷⁴ O. Pliszczyńska, *Polityka „niebezpieczeństwa”...*, s. 40.

pejskie i światowe azerskiej ropy i gazu z pominięciem Rosji. Stanowiło to bezpośrednie zagrożenie dla interesów Federacji Rosyjskiej, która była głównym dostarczycielem surowców naturalnych do Europy, a rosyjska gospodarka była w dużej mierze oparta na eksporcie gazu i ropy. Dzięki uczestnictwu w obu projektach, które przebiegały przez gruzińskie terytorium, władze w Tbilisi były w stanie prowadzić bardziej elastyczną politykę w regionie i względem Rosji. Wzrastała również rola Gruzji dla Europy. Stawała się ona krajem tranzytowym, przez który transportowane są surowce naturalne, co również miało pozytywny wpływ na odbiór tego państwa wśród państw europejskich, gdzie coraz częściej postrzegano Gruzję jako godnego zaufania partnera międzynarodowego. Kolejną korzyścią dla Gruzynów było zacieśnienie współpracy z Turcją i Azerbejdżanem. Wszystkie te państwa były amerykańskimi sojusznikami, przez co rola USA na obszarze Kaukazu Południowego stale rosła, co z kolei prowadziło do zmniejszenia się wpływów Rosji w regionie.

6. NA DRODZE DO WOJNY. POSTAWA STANÓW ZJEDNOCZONYCH WOBEC ZAOSTRZAJĄCEJ SIĘ SYTUACJI NA KAUKAZIE POŁUDNIOWYM

Budowa BTC i BTE wraz z coraz bardziej niezależną i ukierunkowaną na Zachód polityką Gruzji prowadziły do zdecydowanego pogorszenia się stosunków gruzińsko-rosyjskich. Dodając do tego coraz większą liczbę incydentów, do których dochodziło na granicach z separatystycznym regionami, sytuacja w regionie zdecydowanie się pogorszyła. W 2008 r. doszło do dwóch wydarzeń: uznania niepodległości Kosowa oraz szczytu w Bukareszcie, które miały niezwykle istotne znaczenie dla Gruzji i były wskazywane jako główne powody wybuchu wojny z 2008 r.

6.1. Sprawa Kosowa

W lutym 2008 r. państwa zachodnie w przeważającej większości uznały niepodległość Kosowa⁷⁵. Problem tej byłej serbskiej prowincji był jednym z najpoważniejszych wyzwań dla wspólnoty międzynarodowej. W 1999 r. NATO interweniowało w Kosowie w celu ochrony Kosowarów. Po zakończeniu tej operacji zarząd nad prowincją przejęła Organizacja Narodów Zjednoczonych. Rosja stanowczo protestowała przeciwko interwencji NATO bez mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ, co doprowadziło do chwilowego pogorszenia stosunków amerykańsko-rosyjskich⁷⁶.

Kwestia uznania niepodległości Kosowa wzbudzała wielki sprzeciw wśród przedstawicieli rosyjskich władz. Rosja groziła, że jeżeli państwa zachodnie zdecydują się na taki krok, precedens kosowski może zostać zastosowany w przypadku Osetii Południo-

⁷⁵ Państwa zachodnie, które nie uznały Kosowa, to Hiszpania, Grecja, Słowacja, Cypr oraz Rumunia.

⁷⁶ A. Balcer, M. Kaczmarek, W. Stanisławski, *Kosowo – przed ostatecznym rozwiązaniem. Proces uregulowania statusu międzynarodowego – uwarunkowania polityczne i historyczne, perspektywy rozwoju sytuacji*, Warszawa 2008, s. 5-7, 30-36, *Prace OSW*, 27.

wej i Abchazji⁷⁷. Przestrzegali przed takim scenariuszem również gruzińscy dyplomaci, którzy apelowali do Amerykanów o nieuznawanie Kosowa. Administracja George'a W. Busha postąpiła inaczej, uważając, że uda im się ograniczyć kosowski precedens do samych Bałkanów. Nie stworzono przy tym żadnego mechanizmu, który mógłby ochronić Gruzję przed powtórzeniem tego scenariusza w przypadku Osetii Południowej i Abchazji. Uznanie Kosowa zaogniło sytuację zarówno na Kaukazie Południowym, jak i w relacjach rosyjsko-gruzińskich i rosyjsko-amerykańskich. Rosja wprost groziła, że wyciągnie konsekwencje z decyzji o uznaniu Kosowa.

6.2. Szczyt NATO w Bukareszcie

Gruzja od odzyskania niepodległości dążyła do integracji z państwami oraz instytucjami zachodnimi. Organizacją, która zyskała absolutny priorytet w gruzińskiej polityce zagranicznej, było NATO. W latach 90. zaproponowano Gruzji kilka inicjatyw z Partnerstwem dla Pokoju⁷⁸ na czele, ale nikt realnie nie myślał o członkostwie tego państwa w Sojuszu. Głównym problemem w tamtym czasie rozważanym na forum NATO była kwestia przyjęcia państw Europy Środkowo-Wschodniej⁷⁹.

W 2002 r. podczas szczytu Sojuszu w Pradze Szewardnadze oficjalnie oświadczył, że celem jego kraju jest członkostwo w NATO⁸⁰. Dla gruzińskich polityków organizacja ta stanowiła główny gwarant bezpieczeństwa dla ich państwa oraz jedyny skuteczny środek odstraszenia Rosji przed ingerowaniem w sprawę Gruzji.

Po rewolucji róż w 2003 r. nowa gruzińska administracja kontynuowała kurs zapoczątkowany przez poprzednika i dążyła do zacieśnienia współpracy z NATO. Sam Sojusz wydawał się bardziej zainteresowany regionem Kaukazu Południowego, co potwierdziła deklaracja ze szczytu NATO w Stambule z 2004 r. Znalazło się w niej stwierdzenie, że większość zagrożeń pochodzi spoza obszaru transatlantyckiego i dlatego NATO powinno zintensyfikować zaangażowanie w innych rejonach. Wymieniono tutaj m.in. Kaukaz⁸¹. Innym ważnym wydarzeniem z punktu widzenia Gruzji było

⁷⁷ M.S. König, *The Effects of the Kosovo Status Negotiations on the Relationship Between Russia and the EU and on the De Facto States in Post-Soviet Space*, [w:] *OSCE Yearbook 2007. Yearbook on the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)*, s. 34, [online] <http://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/07/2007-enpdfGesamt.pdf>, 17 VII 2013.

⁷⁸ Partnerstwo dla Pokoju (PdP) to program współpracy NATO z państwami OBWE, które nie były członkami sojuszu przyjętym na szczycie NATO w Brukseli w styczniu 1994 r. Celem PdP jest umacnianie pokoju i bezpieczeństwa na obszarze euroatlantyckim. PdP stanowiło rozwiązanie kompromisowe w sytuacji, kiedy państwa postkomunistyczne dążyły do przystąpienia do NATO, przeciwko czemu protestowała Rosja. Za: *The Partnership for Peace programme*, NATO, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, 18 VII 2013.

⁷⁹ R. Asmus, *Mała wojna, która wstrząsnęła światem. Gruzja, Rosja i przyszłość Zachodu*, przeł. J. Tokarski, Warszawa 2010, s. 193-194, *Biblioteka Res Publici Nowej*.

⁸⁰ *Statement by President of Georgia Eduard Shevardnadze at the EAPC Summit*, NATO, Prague Summit, 21 XI 2002, [online] <http://www.nato.int/docu/speech/2002/s021122h.htm>, 17 VII 2013.

⁸¹ *The Euro-Atlantic Partnership – Refocusing and Renewal*, Istanbul, NATO, 23 IV 2004, [online] http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_21015.htm?, 17 VII 2013.

przystąpienie do Sojuszu w 2004 r. siedmiu nowych państw, w tym Rumunii i Bułgarii. Doprowadziło to do sytuacji, w której NATO po raz pierwszy graniczyło z obszarem Morza Czarnego. Następnym krokiem miałyby być głębsze zaangażowanie Sojuszu w tym regionie i zacieśnienie współpracy z państwami Kaukazu Południowego⁸².

Prezydent Saakaszwili przy amerykańskim wsparciu zreformował gruzzińskie wojsko oraz zwiększył liczbę żołnierzy w Iraku. Gruzini żołnierze zostali też wysłani na misję NATO do Afganistanu⁸³. W ten sposób gruzini przywódca zamierzał zacieśnić współpracę z państwami Sojuszu, w szczególności z posiadającymi największy potencjał militarny i dominującymi w tej organizacji Stanami Zjednoczonymi, oraz zademonstrować gotowość sił zbrojnych Gruzji do udziału w natowskich misjach i amerykańskich interwencjach militarnych.

Zacieśnianie współpracy Gruzji z NATO przyniosło efekty. Mająca silne wsparcie administracji amerykańskiej Gruzja jako pierwsze państwo przedłożyła NATO Dokument prezentacyjny IPAP⁸⁴. Udało się jej też dołączyć do formuły „intensywnego dialogu”⁸⁵ w 2006 r.⁸⁶ Były to niewątpliwie duże sukcesy Gruzji, jednak wciąż istniało wiele przeszkód na jej drodze do wstąpienia do NATO. Główną, w zasadzie eliminującą możliwość członkostwa w organizacji kwestią były nierozwiązane spory terytorialne⁸⁷.

Gruzzińskie reformy wojskowe i polityczne oraz współpraca w ramach programów NATO okazały się sukcesem, dlatego też w lutym 2008 r. szef gruzzińskiej misji przy NATO złożył na ręce ówczesnego sekretarza generalnego NATO Jaapa de Hoop

⁸² J. Simon, *Black Sea Regional Security Cooperation: Building Bridges and Barriers*, [w:] *Next Steps in Forging a Euroatlantic Strategy for the Wider Black Sea*, red. R. Asmus, Washington 2006, s. 84-86.

⁸³ W 2004 r. Gruzini wysłali do Afganistanu pięćdziesięciu żołnierzy celem wsparcia misji NATO. W 2010 r. liczba gruzzińskich żołnierzy wynosiła już ponad 700, a w 2012 r. uległa podwojeniu. Za: *Georgia: Now the Top Non-NATO Troop Contributor in Afghanistan*, NATO, 26 VI 2013, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_101633.htm, 17 VII 2013; *Georgia to Send One More Battalion to Afghanistan to Join ISAF*, People's Daily Online, 22 XII 2011, [online] <http://english.peopledaily.com.cn/90777/7684989.html>, 17 VII 2013.

⁸⁴ Indywidualny Plan Działań na rzecz Partnerstwa – nowy mechanizm współpracy wprowadzony na szczycie w Pradze w 2002 r. Zawiera on wzmocniony instrument PdP służący doradztwu i wspomaganii partnerów w reformach wewnętrznych związanych z obronnością i bezpieczeństwem. Za: S. Pond, *Zrozumieć instrumenty Partnerstwa dla Pokoju*, „Przegląd NATO” wiosna 2004, [online] <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue1/polish/art2.html>, 18 VII 2013.

⁸⁵ Formuła „intensywnego dialogu” została zaproponowana na szczycie NATO w Madrycie w 1997 r. W założeniach ma pokrywać wszystkie kwestie polityczne, militarne i finansowe wiążące się z bezpieczeństwem i istocie z perspektywy państwa kandydującego do członkostwa w NATO. Jednocześnie nie nakłada żadnych zobowiązań na Sojusz. Za: P. Świeżak, *C. Rice o sytuacji w WNP, Ukraina blisko NATO*, Portal Spraw Zagranicznych, 21 IV 2005, [online] http://www.psz.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1238, 18 VII 2013.

⁸⁶ *Georgia Begins Intensified Dialogue with NATO*, NATO, 14 XII 2006, [online] <http://www.nato.int/docu/update/2006/12-december/e1214b.htm>, 18 VII 2013.

⁸⁷ Państwo kandydujące, które było zaangażowane w spory terytorialne lub etniczne, musiało je rozwiązać w sposób pokojowy, jeśli chciało dołączyć do Sojuszu. Za: *Study on NATO Enlargement*, NATO, 3 IX 1995, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_24733.htm, 6 XI 2013.

Scheffera formalny wniosek o przyznanie Gruzji Planu Działań na rzecz Członkostwa (Membership Action Plan, MAP)⁸⁸.

Postulat gruzińskiego prezydenta miał zostać rozpatrzony na natowskim szczycie w Bukareszcie w kwietniu 2008 r. W NATO wyklarował się podział na dwie grupy, jedną ze Stanami Zjednoczonymi na czele, silnie popierającą gruzińskie dążenia do wstąpienia do Sojuszu, oraz drugą, pod przewodnictwem Niemiec i Francji, która nie chcąc antagonizować Rosji, była przeciwna akcesji Gruzji⁸⁹. Rosja zareagowała na wieść o możliwości przyznania MAP Gruzji, grożąc, że nie zaakceptuje rozszerzenia NATO na Kaukaz i podejmie „odpowiednie środki”, żeby się temu przeciwstawić⁹⁰. Stany Zjednoczone, dążąc do przyznania MAP Gruzji, musiały przekonać rządy w Paryżu i Berlinie o swoich racjach. Amerykanom nie udało się jednak przeforsować MAP dla Gruzji, gdyż Niemcy i Francja w dalszym ciągu wskazywały na nierozwiązane kwestie terytorialne jako główną przeszkodę. Następną dyskusja dotycząca MAP miała się odbyć w grudniu 2008 r. Szczyt zakończył się tylko unikatową, wygłoszoną pierwszy raz w historii obietnicą, że Gruzja i Ukraina zostaną członkiem NATO⁹¹. Ta deklaracja niezwykle zirytowała Rosję, która nie miała zamiaru dopuścić do gruzińskiej akcesji do Sojuszu.

Szczyt w Bukareszcie unaoczniał światu słabnącą pozycję Stanów Zjednoczonych, osłabionych dwoma wojnami oraz kryzysem ekonomicznym. Prezydent Bush nie był w stanie przeforsować na forum NATO przyznania MAP dla Gruzji. Nawet jednak przyznanie go Gruzji prawdopodobnie nie uchroniłoby tego kraju przed wojną. MAP nie zawiera żadnych gwarancji bezpieczeństwa. Zdaniem Rona Asmua jednomyślny głos Zachodu mógł zapobiec konfliktowi. Był jednak niemożliwy do osiągnięcia w 2008 r. na skutek wielu spięć w stosunkach transatlantyckich, z wojną w Iraku w 2003 r. na czele⁹².

⁸⁸ J. Nichol, *Georgia [Republic] and NATO Enlargement: Issues and Implications*, Washington 2008, s. 2, *CRS Report for Congress*, RS22829. MAP – program, którego głównym celem jest wsparcie wysiłków państw dążących do integracji z Sojuszem. Polega na wskazaniu czytelnych mechanizmów współpracy i oczekiwań w odniesieniu do zachodzących w tych krajach przemian, a także na dokonywaniu systematycznej oceny kandydatów na polu ich zdolności współdziałania z NATO. Za: A. Kempa, *Plan Działań na rzecz Członkostwa (Membership Action Plan – MAP)*, Wojsko Polskie, 5 II 2004, [online] <http://www.wojsko-polskie.pl/pl/nato/polska-w-nato/1216.plan-dzialan-na-rzecz-czlonkostwa-membership-action-plan-map-.html>, 18 VII 2013.

⁸⁹ K. Iwata, *Russia's Security Policy from the Bucharest NATO Summit and Russia-Georgia War through the Brussels NATO Foreign Ministers Meeting*, Hiroshima University, [online] <http://home.hiroshima-u.ac.jp/heiwa/Pub/42/7IWATA.pdf>, 18 VII 2012.

⁹⁰ *Putin Confronts NATO at Bucharest Summit*, Global Research, 4 IV 2008, [online] <http://www.globalresearch.ca/putin-confronts-nato-at-bucharest-summit/8558>, 18 VII 2012.

⁹¹ R. Asmus, *Mała wojna...*, s. 227-228; *Bucharest Summit Declaration*, North Atlantic Organization, Press Release (2008) 049, 3 IV 2008, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, 18 VII 2012.

⁹² Amerykańska inwazja na Irak spotkała się ze sprzeciwem Francji i Niemiec oraz kilku mniejszych państw europejskich. Doprowadziło to do poważnego kryzysu w stosunkach transatlantyckich. Szerzej na ten temat zob.: J. Peterson, *All in the (Dysfunctional) Family? Transatlantic Relations after Iraq*, „Current History” 2004, Vol. 103, nr 676.

Po zakończeniu szczytu w Bukareszcie zanotowano wzmożoną aktywność rosyjskich sił zbrojnych w Abchazji oraz Osetii Południowej⁹³, a odchodzący prezydent Putin wydał dekret autoryzujący nawiązanie oficjalnych relacji z Abchazją i Osetią Południową⁹⁴. Stany Zjednoczone próbowały załagodzić nadchodzący kryzys, zapewniając Gruzję o swoim wsparciu i jednocześnie angażując się w dialog z Rosją. Rozmowy z Rosjanami nie przynosiły jednak żadnego rezultatu⁹⁵.

W maju i w czerwcu 2008 r. narastało napięcie wokół Abchazji, gdzie m.in. zestrzelono gruziński bezzałogowy aparat latający⁹⁶. Na początku lipca z misją złagodzenia napięcia w regionie przybyła amerykańska sekretarz stanu Rice. Jej głównym celem było przekonanie Gruzinów, żeby nie używali siły w celu rozwiązania konfliktu. Prezydent Saakaszwili zobowiązał się nie uciekać do przemocy oraz zaakceptował pokojowe rozwiązanie problemu Abchazji⁹⁷. Wydawało się, że groźba konfliktu się oddaliła⁹⁸.

7. STANY ZJEDNOCZONE WOBEC WOJNY GRUZIŃSKO-ROSYJSKIEJ

7 sierpnia 2008 r. Gruzini, pozbawieni swoich najlepszych żołnierzy przebywających w Iraku, przystąpili do operacji przywracania konstytucyjnego porządku w Osetii Południowej. Doprowadziło to do rosyjskiej interwencji wojskowej. Wybuch wojny całkowicie zaskoczył administrację Busha. Prezydent znajdował się w Pekinie na rozpoczęciu Igrzysk Olimpijskich, a sekretarz stanu przebywała na urlopie⁹⁹. Co więcej, amerykański wywiad nie zauważył ruchów wojsk przy granicy z Osetią Południową, ponieważ większość satelitów była skupiona na obszarze Afganistanu i Iraku¹⁰⁰. Stany Zjednoczone w czasie wojny zachowały się biernie, a Gruzini nie ukrywali, że spodziewali się uzyskać większe wsparcie od swojego sojusznika. Ograniczano się głównie do ostrej retoryki, potępiającej działania rosyjskie. Dodatkowo prezydent Bush zgodził się, że negocjacje będą prowadzone przez Unię Europejską reprezentowaną przez Francję – państwo sprawujące w owym czasie prezydencję w Radzie Unii Europejskiej. Francuzi nie byli tak bliskim sojusznikami Gruzji jak Stany Zjednoczone i prowadzili również inną politykę względem Rosji¹⁰¹. Postawa władz w Waszyngtonie wobec konfliktu w Gruzji

⁹³ Tamże, s. 254.

⁹⁴ V. Socor, *Russia Moves Toward Open Annexation of Abkhazia, South Ossetia*, The Jamestown Foundation, 18 IV 2008, [online] http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33560, 18 VII 2013.

⁹⁵ R. Asmus, *Mała wojna...*, s. 248-250, 271-273.

⁹⁶ C.J. Chivers, *Georgia-Russia Tension Escalates Over Downed Drone*, „The New York Times” 2008, 22 IV, [online] <http://www.nytimes.com/2008/04/22/world/europe/22georgia.html?ref=mikheilsaakashvili>, 18 VII 2013.

⁹⁷ C. Rice, *No Higher Honor. A Memoir of My Years in Washington*, New York 2011, s. 777-779.

⁹⁸ R. Asmus, *Mała wojna...*, s. 283.

⁹⁹ R. Grodzki, *Wojna gruzińsko-rosyjska...*, s. 145.

¹⁰⁰ Tamże, s. 146.

¹⁰¹ A. Kozłowski, *The European Union Posture towards the War in Georgia in 2008. The Assessment*,

stała się przedmiotem żartów ze strony amerykańskiej prasy, która nazywała działania administracji Busha „Katrina” polityki zagranicznej, co było porównaniem do nieudolnego zwalczania skutków huraganu o tej samej nazwie w 2005 r.¹⁰²

Stany Zjednoczone nie udzieliły Gruzji pomocy, jakiej to państwo oczekiwało. Nie było to jednak spowodowane niechęcią do udzielenia wsparcia czy zmianą postrzegania Gruzji w amerykańskiej strategii. Problem leżał w słabnącej pozycji Stanów Zjednoczonych na świecie. Dwie wojny, w których uczestniczyły, osłabiły amerykańską zdolność bojową. Powodowało to, że nawet w przypadku decyzji politycznej o wsparciu Gruzji militarnie nie byłoby to możliwe¹⁰³. Drugą kwestią było osłabienie amerykańskiej *soft power* i możliwości wpływania na sojuszników, co nie pozwalało na mówienie jednym głosem przez Zachód w obliczu narastającego konfliktu¹⁰⁴. Trzecim istotnym powodem była niechęć Amerykanów do całkowitego zerwania stosunków z Rosją. Państwo to było potrzebne Stanom Zjednoczonym m.in. w celu powstrzymania Iranu przed zdobyciem broni nuklearnej, w transporcie zaopatrzenia do Afganistanu czy przeciwdziałaniu proliferacji broni masowego rażenia¹⁰⁵.

Stany Zjednoczone po zakończeniu konfliktu starały się wesprzeć gruzińskiego sojusznika, udzielając pomocy gospodarczej na sumę ponad miliarda dolarów na odbudowę zniszczeń¹⁰⁶. Przedstawiciele administracji prezydenta Busha krytykowali też działania Rosji¹⁰⁷, ale nie byli w stanie wywrzeć wpływu na rząd Putina w sprawie nieuznawania niepodległości Osetii Południowej i Abchazji. Wojna w Gruzji miała jednak głębsze znaczenie geopolityczne dla Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników, ponieważ pokazywała, że bliskie kontakty z Amerykanami nie gwarantują już bezpieczeństwa, a wręcz przeciwnie – mogą być powodem agresji.

Ustępująca administracja Busha zrobiła jeszcze jeden przychylny względem Gruzji gest, podpisując Kartę strategicznego partnerstwa. *W ramach dokumentu zobowiązano się do pogłębienia współpracy w dziedzinach bezpieczeństwa, energii oraz gospodarki. Obiecano również wsparcie dla gruzińskiej demokracji.* W Tbilisi podpisanie Karty

Implications and the Aftermath, „Analizy Natolińskie” 2013, nr 1, s. 7, [online] http://www.natolin.edu.pl/pdf/analizy/Natolin_Analiza_1_2013.pdf, 18 VII 2013.

¹⁰² R. Grodzki, *Wojna gruzińsko-rosyjska...*, s. 147.

¹⁰³ Kwestia wsparcia militarnego Gruzji była dyskutowana w administracji Busha, ale nawet w przypadku posiadania odpowiednich środków wojskowych taka opcja byłaby bardzo mało prawdopodobna, ponieważ mogłaby prowadzić do wojny z Rosją. Za: R. Asmus, *Mala wojna...*, s. 322-323.

¹⁰⁴ A. Kozłowski, *The United States Posture towards the War in Georgia in 2008. The Assessment, Implications and the Aftermath*, „Analizy Natolińskie” 2012, nr 6, s. 17, [online] http://www.natolin.edu.pl/pdf/analizy/Natolin_Analiza_6_2012.pdf, 18 VII 2013.

¹⁰⁵ Ch.A. Kupchan, *Rushing to Judgement on Russia*, The Washington Independent, 20 VIII 2008, [online] <http://www.cfr.org/diplomacy-and-statecraft/rushing-judgement-russia/p17001>, 18 VII 2013.

¹⁰⁶ *Georgia: One Year after the August War. Testimony of Ambassador Alexander Vershbow, Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs*, Report from Government of the United States, 4 VIII 2009, [online] <http://reliefweb.int/node/319521>, 18 VII 2013.

¹⁰⁷ *Cheney Remarks at Ambrosetti Forum*, The United States Embassy, Cernobbio, Italy, 8 IX 2008, [online] <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2008/09/20080908114143bpuh0.4806024.html#axzz3Tc4UQTgV>, 18 VII 2013.

ogłoszono jako wielki sukces świadczący o tym, że mimo wojny Stany Zjednoczone są cały czas gotowe pomagać Gruzji. Uznano to również za duży krok w stronę integracji z NATO i Unią Europejską¹⁰⁸. Szczegółowa analiza tej umowy wskazuje jednak, że jej zawarcie było głównie zabiegiem kurtuazyjnym. Tego typu partnerstwo Amerykanie zawarli z wieloma państwami na świecie, np. z Angolą, która nie ma strategicznego znaczenia dla Waszyngtonu¹⁰⁹. Podpisanie Karty było kolejnym amerykańskim gestem próbującym wynagrodzić Gruzji postawę Amerykanów podczas wojny, ale jej znaczenie ograniczało się głównie do współpracy gospodarczej, pomijając aspekt bezpieczeństwa, na który Gruzini liczyli najbardziej.

8. GRUZJA W POLITYCE ZAGRANICZNEJ ADMINISTRACJI BARACKA OBAMY

Barack Obama przedstawił swoją wizję amerykańskiej polityki zagranicznej w artykule zatytułowanym *Renewing American Leadership*¹¹⁰. Czynnikiem, który mógł po elekcji Baracka Obamy niepokoić gruzińskich polityków, było podkreślenie znaczenia Rosji jako ważnego partnera w rozwiązywaniu globalnych problemów, takich jak wojna w Afganistanie, program nuklearny Iranu czy proliferacja broni masowego rażenia. Ponadto deklarowany przez Obamę zamiar wycofania wojsk USA z Iraku automatycznie powodował, że znaczenie Gruzji jako kraju tranzytowego dla amerykańskich żołnierzy oraz dostarczyciela siły militarnej może zmaleć¹¹¹.

Część obserwatorów w Stanach Zjednoczonych widziała jednak w dojściu do władzy prezydenta Obamy szansę na pozytywną zmianę w stosunku do Gruzji. Zamiast skupiania się tylko na popieraniu Saakaszwilego, liczone na położenie większego nacisku na współpracę z opozycją oraz społeczeństwem obywatelskim. Pokładano też nadzieję w bardziej zrównoważonym podejściu do Osetii Południowej i Abchazji, polegającym na nakłanianiu obu stron do rozmów, a nie bezwarunkowym popieraniu Gruzji¹¹².

Tuż po objęciu prezydentury Obama rozpoczął realizację wizji swojej koncepcji polityki zagranicznej. Podczas konferencji na temat polityki bezpieczeństwa w Monachium w 2009 r. ogłoszono „reset” w stosunkach amerykańsko-rosyjskich. Jego celem

¹⁰⁸ *Signing Ceremony for the United States and Georgia Charter on Strategic Partnership*, U.S. Department of State, 9 I 2009, [online] <http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2009/01/113740.htm>, 18 VII 2013.

¹⁰⁹ C. Welt, *How Strategic is the U.S.-Georgia Strategic Partnership*, Prepared for presentation in the seminar series „Limited Sovereignty and Soft Borders in Southeastern Europe and the Former Soviet States: The Challenges and Political Consequences of Future Changes in Legal Status”, Harriman Institute, Columbia University, 2010, s. 3-5.

¹¹⁰ B. Obama, *Renewing American Leadership*, „Foreign Affairs” 2007, Vol. 86, nr 4, s. 2-16.

¹¹¹ *Tamże*.

¹¹² A. Cooley, L.A. Mitchell, *No Way to Treat Our Friends: Recasting Recent U.S.-Georgian Relations*, „The Washington Quarterly” 2009, Vol. 32, nr 1, s. 40-41, [online] <http://dx.doi.org/10.1080/01636600802540895>.

było polepszenie stosunków pomiędzy dwoma państwami, które pod koniec kadencji Busha znalazły się w kryzysie. Wywołało to obawę władz w Tbilisi, że Stany Zjednoczone zamierzają poświęcić Gruzję na rzecz poprawy relacji z Rosją. Na tej samej konferencji wiceprezydent Joe Biden rozmawiał z gruzińskim prezydentem, zapewniając go, że „reset” nie będzie rzutował na relację z Gruzją¹¹³. Podczas pierwszej kadencji prezydenta Obamy Biden i sekretarz stanu Hillary Clinton podróżowali do Tbilisi po szczytach USA-Rosja, żeby rozwiewać obawy gruzińskich sojuszników i zapewniać o amerykańskim wsparciu. Zawsze padały słowa o uznawaniu przez Amerykanów integralności terytorialnej Gruzji. Amerykanie wyrażali oburzenie wobec obecności rosyjskich wojsk na terenie Osetii Południowej i Abchazji¹¹⁴. Śledząc wypowiedzi czołowych członków administracji Obamy, wydawać by się mogło, że pozycja Gruzji nie uległa zmianie. Było jednak inaczej.

Pierwsza rzecz dotyczyła dalszego wsparcia gruzińskich aspiracji do otrzymania MAP. Stany Zjednoczone oficjalnie dalej popierały politykę „otwartych drzwi”, ale w praktyce wyglądało to inaczej. Na szczycie NATO w Strasburgu i Kehl w 2009 r. kwestia ta nie była przedmiotem obrad. Barack Obama zmienił amerykańskie stanowisko w tej sprawie, nie angażując się tak aktywnie na rzecz MAP dla Gruzji jak jego poprzednik. Potwierdzony został tylko kompromis osiągnięty w Bukareszcie¹¹⁵. Podobna sytuacja miała miejsce podczas szczytów w Lizbonie w 2010 r. i Chicagu w 2012 r., gdzie w końcowej deklaracji znalazły się podobne zapisy¹¹⁶. Drugim aspektem, istotnym z wojskowego punktu widzenia, był transfer amerykańskiego uzbrojenia do Gruzji. W szczególności było to ważne dla odbudowania gruzińskiej armii po konflikcie z sierpnia 2008 r. Mimo gruzińskich nawoływań wspartych przez niektórych republikańskich kongresmanów z Johnem McCainem na czele prezydent Obama odmówił sprzedaży uzbrojenia¹¹⁷. Zgoda na gruzińską propozycję prowadziłaby do pogorszenia stosunków z Rosją, czego amerykański przywódca chciał uniknąć.

¹¹³ J. Nichol, *Russia-Georgia Conflict in South Ossetia. Context and Implications for U.S. Interests*, Washington 2009, s. 1, *CRS Report for Congress*, RS34618.

¹¹⁴ M. Antidze, M. Robinson, *Biden: U.S. Backs Georgia, Russia Must Pull Back*, Reuters, 23 VII 2009, [online] <http://www.reuters.com/article/2009/07/23/us-georgia-biden-idUSTRE56M1YV20090723>, 18 VII 2013; *Clinton w Gruzji: spór z Rosją trzeba rozwiązać dyplomatycznie*, „Wprost” 2010, 5 VII, [online] http://www.wprost.pl/ar/200993/Clinton-w-Gruzji-spor-z-Rosja-trzeba-rozwiazac-dyplomatycznie/?utm_source=feedburner&utm_medium=twitter&utm_campaign=Feed%3A+politykawsieci+%28Polityka+w+sieci%29, 18 VII 2013.

¹¹⁵ S. McNamara, *NATO's 60th Anniversary Summit: Unfocused and Unsuccessful*, The Heritage Foundation, 8 IV 2009, [online] <http://www.heritage.org/research/reports/2009/04/natos-60th-anniversary-summit-unfocused-and-unsuccessful>, 17 VII 2013; J.G. Jatrás, *NATO Silent on Ukraine. Ukraine Should Say „No” to NATO*, American Institute in Ukraine, 8 IV 2009, [online] <http://www.aminuk.org/index.php?idmenu=12&idsubmenu=45&language=en#UhBzzUB4Wc9>, 17 VII 2013.

¹¹⁶ *Lisbon Summit Declaration*, NATO, Press Release (2010) 155, 20 XI 2010, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm, 17 VII 2013; *Chicago Summit Declaration*, NATO, Press Release (2012) 062, 20 V 2012, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, 17 VII 2013.

¹¹⁷ J. Kucera, *Obama and Saakashvili Signal No Movement on Weapons to Georgia*, Euroasianet, 30 I 2012, [online] <http://www.eurasianet.org/node/64925>, 18 VII 2013; tenże, *U.S. Congress Demands*

Istotnym incydentem we wzajemnych relacjach była seria zamachów terrorystycznych w Gruzji, które miały miejsce w latach 2009-2011. Jeden z ładunków wybuchł w pobliżu amerykańskiej ambasady. Gruziński wywiad ustalił, że za zamachami stali Rosjanie. Według informacji podanych przed „Washington Times” Amerykanie po przeprowadzeniu własnego śledztwa doszli do identycznych wniosków. Reakcja administracji była jednak słaba i nieadekwatna. W oficjalnych amerykańsko-rosyjskich rozmowach temat ten się nie pojawił¹¹⁸.

Ważnym wydarzeniem z perspektywy stosunków amerykańsko-gruzińskich była akcesja Rosji do Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization, WTO). Do pozytywnego rozpatrzenia rosyjskiego wniosku potrzeba było zgody wszystkich członków, czemu wcześniej Gruzja była przeciwna. Amerykanom zależało na tym, żeby Rosja znalazła się w tej organizacji, ponieważ według wyliczeń Instytutu Petersona¹¹⁹ amerykański eksport do tego kraju miał w takim przypadku wzrosnąć dwukrotnie. Nie spodziewanie pod koniec 2011 r. Gruzja ustąpiła i Rosja miała wolną drogę, żeby wstąpić do WTO. Oficjalnie Amerykanie nie naciskali na Gruzów¹²⁰, ale amerykańska prywatna agencja wywiadowcza Strategic Forecasting (Stratfor)¹²¹ twierdziła inaczej. USA miały wywrzeć wpływ na gruzińską decyzję, ponieważ chciały złagodzić napięcia, narosłe w związku z planami budowy systemu obrony przeciwrakietowej w Europie¹²², którym Rosjanie stanowczo się sprzeciwiali.

Administracja Obamy podeszła inaczej do kwestii praw człowieka w Gruzji. W porównaniu z prezydenturą Busha w publicznych wystąpieniach częściej zwracano uwagę na problemy z przestrzeganiem standardów demokratycznych. Biden podczas wizyty w 2009 r. zwracał uwagę na problemy z wolnością mediów¹²³. W podobnym tonie wypowiedziała się Clinton w 2010 r.¹²⁴ Wcześniej tego typu uwagi nie padały z ust najważ-

Renewal of Arms Sales to Georgia, Euroasianet, 17 XII 2012, [online] <http://www.eurasianet.org/node/64728>, 18 VII 2013.

¹¹⁸ M. Gurgenidze, *CLA Reportedly Concluded Bombing of U.S. Embassy in Tbilisi Has Ties to Moscow*, Central Asia-Caucasus Institute Analyst, 8 III 2011, [online] <http://old.cacianalyst.org/?q=node/5604>, 18 VII 2013.

¹¹⁹ Instytut Petersona jest niezależnym ośrodkiem badawczym koncentrującym się na analizach międzynarodowych stosunków gospodarczych. Szerzej na temat misji tego ośrodka zob.: *About the Institute*, The Peterson Institute for International Economics, [online] <http://www.iie.com/institute/aboutiie.cfm>.

¹²⁰ *U.S. Official On Russia-Georgia WTO Talks*, European Dialogue, 11 V 2011, [online] <http://eurodialogue.org/US-Official-on-Russia-Georgia-WTO-Talks>, 18 VII 2013.

¹²¹ L. Goodrich, *Russia's Plan to Disrupt U.S.-European Relations*, Stratfor Global Intelligence, 13 XII 2011, [online] <http://www.stratfor.com/node/862>, 18 VII 2013.

¹²² Barack Obama zastąpił projekt tarczy antyrakietowej George'a W. Busha, który m.in. opierał się na skonstrowaniu radaru w Czechach i silosu z antyrakietami w Polsce, etapowym adaptacyjnym podejściem do obrony przeciwrakietowej w Europie (European Phased Adaptive Approach, EPAA). Zmiana ta jednak nie rozwiązała rosyjskich wątpliwości. Szerzej na temat EPAA zob.: J. Durkalec, *Amerykański system obrony przeciwrakietowej w Europie. Stan obecny i perspektywy*, „Biuletyn PISM” 2013, nr 97, s. 1.

¹²³ M. Antidze, M. Robinson, *Biden: U.S. Backs Georgia...*

¹²⁴ *Clinton w Gruzji...*

niejszych amerykańskich oficjeli. Amerykanie również bardzo stanowczo protestowali przeciwko brutalnemu stłumieniu antyrządowych protestów w maju 2011 r. Nacisk ze strony Stanów Zjednoczonych był skuteczny, a policjanci odpowiedzialni za nadmierne użycie siły zostali zwolnieni dyscyplinarnie¹²⁵. Administracja Obamy była niezwykle zadowolona z przeprowadzenia zgodnych z demokratycznymi standardami wyborów parlamentarnych w 2012 r.¹²⁶ Niestety, poczynania nowego rządu Bidziny Iwaniszwilego, a w szczególności prześladowania i aresztowania politycznych oponentów spowodowały, że Amerykanie po raz kolejny wyrazili zaniepokojenie stanem przestrzegania praw człowieka w Gruzji. W szczególności Kongres USA był niezwykle surowy względem nowej gruzińskiej władzy, grożąc, że dalsze aresztowania mogą zagrozić stosunkom politycznym i ekonomicznym pomiędzy oboma państwami¹²⁷. Amerykański nacisk okazał się skuteczny, ponieważ wstrzymano się z prześladowania polityków opozycji. Nie odnotowano również poważniejszych zaniedbań podczas wyborów prezydenckich w 2013 r., które zostały przez OBWE ocenione jako w pełni demokratyczne¹²⁸. Stany Zjednoczone pogratulowały Gruzinom przeprowadzenia wyborów, określając je kolejnym historycznym krokiem w rozwoju demokracji w tym kraju¹²⁹.

Gruzja w polityce nowego amerykańskiego prezydenta nie odgrywała tak istotnej roli jak za czasów jego poprzednika. Mogło to wynikać do m.in. z pragmatyzmu Obamy, który będąc świadom ograniczeń potęgi Stanów Zjednoczonych, chciał pozyskać do współpracy Rosję w rozwiązywaniu światowych problemów. W ten sposób Gruzja stała się w pewnym sensie ofiarą „resetu” w stosunkach pomiędzy tymi dwoma państwami. Nie tylko chęć polepszenia relacji z Kremlem wpłynęła na pozycję Gruzji w amerykańskiej polityce zagranicznej. Istotne było również określenie priorytetów polityki zagranicznej w innych regionach świata, głównie przeniesieniu się w region Azji i Pacyfiku, który stał się kluczowy dla administracji Obamy ze względu na rosnącą potęgę Chin¹³⁰. Także wycofanie się z Iraku w 2011 r.¹³¹ oraz planowane opuszczenie

¹²⁵ J. Nichol, *Georgia [Republic]: Recent Developments...*, s. 3; *Georgia Punishes Police Over Protest Violence*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 15 VII 2011, [online] <http://www.rferl.mobi/a/24266908>, 18 VII 2013.

¹²⁶ E. Rubin, *U.S.-Georgia Relations after the Georgian Parliamentary Elections*, U.S. Department of State, 24 X 2012, [online] <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2012/199745.htm>, 18 VII 2013.

¹²⁷ J. Kucera, *U.S. Congress: Georgia Military Aid Imperiled by Human Rights Concern*, Euroasianet, 26 VI 2013, [online] <http://www.eurasianet.org/node/67180>, 18 VI 2013.

¹²⁸ Szerzej na temat wyborów zob. raport OBWE: *Georgia, Presidential Election, 27 October 2013: Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, OSCE, 28 X 2013, [online] <http://www.osce.org/odihr/elections/107509>, 11 XII 2013.

¹²⁹ J. Psaki, *Georgian Presidential Election*, Press Statement, U.S. Department of State, 28 X 2013, [online], <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2013/10/215929.htm>, 11 X 2013.

¹³⁰ Szerzej na temat amerykańskiego zwrotu ku Azji zob.: J. Logan, *China, America, and the Pivot to Asia*, „Policy Analysis” 2013, nr 717, [online] <http://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa717.pdf>, 18 VII 2013.

¹³¹ „The War Is Over”: *Last U.S. Soldiers Leave Iraq*, NBC News, 17 XII 2011, [online] http://worldnews.nbcnews.com/_news/2011/12/18/9528197-the-war-is-over-last-us-soldiers-leave-iraq?lite, 18 VII 2013.

Afganistanu¹³² w 2014 r. przekłada się na spadek znaczenia Gruzji dla Amerykanów. Nie istnieje już zapotrzebowanie na gruzińskich żołnierzy walczących w wojnie z terroryzmem. Trzecim czynnikiem jest zmiana priorytetów polityki energetycznej. Barack Obama wielokrotnie zapowiadał zwiększenie inwestycji w energię odnawialną¹³³. Ponadto „rewolucja łupkowa”¹³⁴ sprawiła, że Amerykanie z importera gazu i ropy stają się eksportem tych surowców¹³⁵, i dlatego też zrezygnowano z dalszego aktywnego zaangażowania w politykę energetyczną na Kaukazie.

Ostatnie wydarzenia na Ukrainie i związany z nimi kryzys w relacjach amerykańsko-rosyjskich daje nadzieję na ponowny wzrost znaczenia Gruzji. Pierwszym przejawem świadczącym o możliwości zmiany było wyraźne poparcie administracji prezydenta Obamy dla przyznania Gruzji MAP na szczycie NATO w Walii. Był to pierwszy przypadek, kiedy obecna administracja poparła ten projekt¹³⁶. Nie wystarczyło to jednak do przekonania partnerów w Sojuszu, którzy nie chcieli jeszcze bardziej antagonizować Rosji¹³⁷. Udało się tylko wynegocjować „solidny pakiet” rozszerzający współpracę z NATO. Amerykanie starali się również zapewnić o swoim wsparciu dla Gruzji. W tym celu na Kaukaz Południowy udał się sekretarz obrony Chuck Hagel. Ostatnim razem jego poprzednik był w gruzińskiej stolicy w 2003 r. Wizyta jednak ograniczała się do słów poparcia dla dalszego dążenia Gruzji do wstąpienia do NATO oraz obietnicy dalszego wsparcia dla armii tego państwa. Rozmawiano również o sprzedaży helikopterów Blackhawk¹³⁸. Jeśli doszłoby do takiej transakcji, byłby to znaczący krok naprzód w rozwoju współpracy militarnej pomiędzy oboma krajami, ponieważ od wojny z 2008 r. jedynym sprzedawanym do Gruzji sprzętem wojskowym o charakterze ofensywnym były karabiny szturmowe. Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy za tymi działaniami, mającym głównie charakter retoryczny, pójdą dalsze zmiany. Wydaje się, że w dużej mierze będzie

¹³² *NATO and Afghanistan*, NATO, [online] <http://www.nato.int/cps/en/natolive/69772.htm>, 18 VII 2013.

¹³³ *The Obama-Biden Plan*, The Office of the President-Elect, [online] http://change.gov/agenda/energy_and_environment_agenda/, 18 VII 2013.

¹³⁴ „Rewolucja łupkowa” to efekt masowego wydobycia w Stanach Zjednoczonych gazu ziemnego występującego w podziemnych złożach łupków osadowych przy pomocy technologii szczelinowania. Idąc za przykładem Amerykanów, inne państwa na świecie próbują rozpocząć wydobycie gazu łupkowego. Szerzej na ten temat zob.: P. Stevens, *The „Shale Gas Revolution”: Development and Changes*, Chatham House Briefing Paper, VIII 2012, [online] http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Energy,%20Environment%20and%20Development/bp0812_stevens.pdf, 18 VII 2013.

¹³⁵ *Tamże*.

¹³⁶ J. Kucera, *U.S. Endorses NATO MAP for Georgia*, Eurasianet, 27 II 2014, [online] <http://www.eurasianet.org/node/68092>, 30 IX 2014.

¹³⁷ A. Croft, *NATO Will Not Offer Georgia Membership Step, Avoiding Russia Clash*, Reuters, 2 VI 2014, [online] <http://www.reuters.com/article/2014/06/25/us-nato-enlargement-idUSKBN0F00IJ20140625>, 30 IX 2014.

¹³⁸ P. Stewart, *U.S. Moves to Reassure Georgia as Ukraine Crisis Stokes Unease*, Reuters, 7 IX 2014, [online] <http://www.reuters.com/article/2014/09/07/us-usa-georgia-defense-idUSKBN0H20IGI20140907>, 30 IX 2014.

to zależeć od rozwoju sytuacji na Ukrainie i relacji Zachód-Rosja. W przypadku utrzymania się kryzysu pozycja Gruzji może ponownie wzrosnąć. Gruzja z pewnością będzie dążyła do pogłębiania relacji ze Stanami Zjednoczonymi, o czym może świadczyć chociażby poparcie i gotowość do zaangażowania się w walkę z tzw. Państwem Islamskim¹³⁹.

WNIOSKI KOŃCOWE

Omawiając rolę Gruzji w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych w XXI w., można wydzielić dwa etapy. Pierwszy przypada na lata 2001-2008. Gruzja po okresie braku zainteresowania ze strony amerykańskiej w latach 90. wyrastała na jednego z ważniejszych sojuszników w regionie Kaukazu Południowego i Azji Środkowej. Odgrywała istotną rolę w walce z terroryzmem, wysyłając żołnierzy do Iraku i Afganistanu, oraz jako miejsce przerzutu amerykańskiego wojska i sprzętu. Zajmowała również, po 2003 r., istotne miejsce w amerykańskiej strategii promowania demokracji, stanowiąc przykład udanej transformacji politycznej i gospodarczej na obszarze poradzieckim, zachęcając inne kraje w regionie do podążenia w tym samym kierunku. Wreszcie była kluczowym elementem amerykańskiej polityki energetycznej na tym obszarze – przez jej terytorium przebiegały rurociągi i gazociągi transportujące surowce z Azerbejdżanu. Doprowadziło to do osłabienia rosyjskiej pozycji w regionie, zaburzając monopol Rosji na surowce energetyczne. Wyżej wymienione elementy spowodowały, że Gruzja była silnie wspierana przez administrację prezydenta George’a W. Busha.

Drugi etap obejmuje prezydenturę Baracka Obamy, rozpoczętą w styczniu 2009 r. W tym okresie nastąpiło znaczne zmniejszenie roli Gruzji w polityce zagranicznej USA. Jest to spowodowane innymi priorytetami w polityce zagranicznej nowego prezydenta. Obama doprowadził do polepszenia relacji z Rosją, widząc w niej partnera niezbędnego do rozwiązywania problemów światowych. Automatycznie rzutowało to na stosunki z Gruzją. Zmianie uległa również polityka energetyczna, w której rejon Kaukazu Południowego odgrywa zdecydowanie mniejszą rolę. Ostatnie wydarzenia na Ukrainie i związane z tym zdecydowane pogorszenie się relacji pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Rosją mogą doprowadzić do ponownego wzrostu znaczenia Gruzji. Obserwując rozwój stosunków amerykańsko-gruzińskich, można dostrzec, że pozycja Gruzji w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych była w dużej mierze wypadkową amerykańskich geopolitycznych i geostrategicznych interesów w regionie.

BIBLIOGRAFIA

- About Commonwealth of Independent States*, [online] <http://www.cisstat.com/eng/cis.htm>.
AES-Telasi: Power Trip or Power Play?, The Wharton School of the University of Pennsylvania, 2006, [online] http://www.powertripthemovie.com/Wharton_inspection_copy.pdf.

¹³⁹ Tamże.

- Allison G., Van Buskirk E., *U.S. Policy on Caspian Energy Development and Exports*, Harvard University, John F. Kennedy School of Government, Caspian Studies Program, [online] <http://www.bits.de/NRANEU/Russia-Caucasus/AllisonBuskirk.pdf>.
- Anteleva N., *United States Cuts Development Aid to Georgia*, Eurasianet, 28 IX 2003, [online] <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav092903.shtml>.
- Antidze M., Robinson M., *Biden: U.S. Backs Georgia, Russia Must Pull Back*, Reuters, 23 VII 2009, [online] <http://www.reuters.com/article/2009/07/23/us-georgia-biden-idUSTRE56M1YV20090723>.
- Asmus R., *Mała wojna, która wstrząsnęła światem. Gruzja, Rosja i przyszłość Zachodu*, przeł. J. Tokarski, Warszawa 2010, Biblioteka Res Publici Nowej.
- Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Caspian Pipeline, Hydrocarbons Technology*, [online] <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/bp/>.
- Balcer A., Kaczmarek M., Stanisławski W., *Kosowo – przed ostatecznym rozwiązaniem. Proces uregulowania statusu międzynarodowego – uwarunkowania polityczne i historyczne, perspektywy rozwoju sytuacji*, Warszawa 2008, Prace OSW, 27.
- Basic Facts*, Организация Договора о коллективной безопасности, [online] http://www.odkb.gov.ru/start/index_aengl.htm.
- Brzeziński Z., Scowcroft B., *Ameryka i świat. Rozmowy o globalnym przebudzeniu politycznym*, przeł. D. Rossowski, Łódź 2009.
- Brzeziński Z., *The Premature Partnership*, „Foreign Affairs” 1994, Vol. 73, nr 2.
- Bucharest Summit Declaration*, NATO, Press Release (2008) 049, 3 IV 2008, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm.
- Bush G.W., *Kluczowe decyzje*, przeł. P. Pietrzak, W. Grzelczak, Warszawa 2011.
- Caspian Pipeline Dream Becomes Reality*, BBC News, 17 IX 2002, [online] <http://news.bbc.co.uk/2/hi/2263611.stm>.
- Chicago Summit Declaration*, NATO, Press Release (2012) 062, 20 V 2012, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease.
- Chivers C.J., *Georgia-Russia Tension Escalates Over Downed Drone*, „The New York Times” 2008, 22 IV, [online] <http://www.nytimes.com/2008/04/22/world/europe/22georgia.html?ref=mikheilsaakashvili>.
- Clinton w Gruzji: spór z Rosją trzeba rozwiązać dyplomatycznie*, „Wprost” 2010, 5 VII, [online] http://www.wprost.pl/ar/200993/Clinton-w-Gruzji-spor-z-Rosja-trzeba-rozwiazac-dyplomatycznie/?utm_source=feedburner&utm_medium=twitter&utm_campaign=Feed%3A+politykawsieci+%28Polityka+w+sieci%29.
- Cooley A., *Cooperation Gets Shanghaied. China, Russia, and the SCO*, „Foreign Affairs” 2009, 14 XII, [online] <http://www.foreignaffairs.com/articles/65724/alexander-cooley/cooperation-gets-shanghaied>.
- Cornell S.E., *U.S. Engagement in the Caucasus: Changing Gears*, „Helsinki Monitor” 2005, Vol. 16, nr 2, [online] <http://dx.doi.org/10.1163/1571814054088738>.
- Cornell S.E., *Georgia after the Rose Revolution. Geopolitical Predicament and Implications for U.S. Policy*, Carlisle 2007, *U.S. and Russia: Regional Security Issues and Interests*.
- Cornell S.E. i in., *Regional Security in the South Caucasus. The Role of NATO*, Washington 2004, *Silk Road Paper*.

- Croft A., *NATO Will Not Offer Georgia Membership Step, Avoiding Russia Clash*, Reuters, 25 VI 2014, [online] <http://www.reuters.com/article/2014/06/25/us-nato-enlargement-idUSKBN0F00IJ20140625>.
- Durkalec J., *Amerykański system obrony przeciwrakietowej w Europie. Stan obecny i perspektywy*, „Biuletyn PISM” 2013, nr 97.
- Fairbanks Jr. Ch.H., *Georgia's Rose Revolution*, „Journal of Democracy” 2004, Vol. 15, nr 2.
- Follath E., *Lebanon after the Cedar Revolution: Dancing on the Volcano*, Spiegel Online International, 28 V 2005, [online] <http://www.spiegel.de/international/spiegel/lebanon-after-the-cedar-revolution-dancing-on-the-volcano-a-365104.html>.
- Georgia Begins Intensified Dialogue with NATO*, NATO, 14 XII 2006, [online] <http://www.nato.int/docu/update/2006/12-december/e1214b.htm>.
- Georgia Punishes Police Over Protest Violence*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 15 VII 2011, [online] <http://www.rferl.mobi/a/24266908>.
- Georgia to Send One More Battalion to Afghanistan to Join ISAF*, People's Daily Online, 22 XII 2011, [online] <http://english.peopledaily.com.cn/90777/7684989.html>.
- Georgia Train and Equip Program (GTEP)*, GlobalSecurity, [online] <http://www.globalsecurity.org/military/ops/gtep.htm>.
- Georgia, Presidential Election, 27 October 2013: Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, OSCE, 28 X 2013, [online] <http://www.osce.org/odihr/elections/107509>.
- Georgia: Now the Top Non-NATO Troop Contributor in Afghanistan*, NATO, 26 VI 2013, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_101633.htm.
- Georgia: One Year after the August War. Testimony of Ambassador Alexander Vershbow, Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs*, Report from Government of the United States, 4 VIII 2009, [online] <http://reliefweb.int/node/319521>.
- Georgian President Shevardnadze to Visit Washington*, The White House Archives – President George W. Bush, 28 VIII 2001, [online] <http://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2001/08/20010828.html>.
- German T., *Abkhazia and South Ossetia: Collision of Georgian and Russian Interests*, „Russie.Nei. Visions” 2006, nr 11, IFRI, [online] <http://www.ifri.org/downloads/germananglais.pdf>.
- Goodrich L., *Russia's Plan to Disrupt U.S.-European Relations*, Stratfor Global Intelligence, 13 XII 2011, [online] <http://www.stratfor.com/node/862>.
- Grodzki R., *Wojna gruzińsko-rosyjska 2008. Przyczyny, przebieg, skutki*, Zakrzewo 2009.
- Gurgenidze M., *CIA Reportedly Concluded Bombing of U.S. Embassy in Tbilisi Has Ties to Moscow*, Central Asia-Caucasus Institute Analyst, 8 III 2011, [online] <http://old.cacianalyst.org/?q=node/5604>.
- Hamilton R.E., *Georgian Military Reform – An Alternative View*, Center For Strategic & International Studies. Commentary, 3 II 2009, [online] http://gfsis.org/media/download/GSAC/Articles/hamilton_militaryreform.pdf.
- Hough R.L., *U.S. Policy in Azerbaijan: A Backward Strategy from Freedom*, Euroasianet, 10 II 2004, [online] <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav021104.shtml>.
- Iwata K., *Russia's Security Policy from the Bucharest NATO Summit and Russia-Georgia War through the Brussels NATO Foreign Ministers Meeting*, Hiroshima University, [online] <http://home.hiroshima-u.ac.jp/heiwa/Pub/42/7IWATA.pdf>.

- Jakopovich D., *The 2003 „Rose Revolution” in Georgia: A Case Study in High Politics and Rank-and-File Execution*, „Debatte” 2007, Vol. 15, nr 2, [online] <http://dx.doi.org/10.1080/09651560701483311>.
- Jatras J.G., *NATO Silent on Ukraine. Ukraine Should Say „No” to NATO*, American Institute in Ukraine, 8 IV 2009, [online] <http://www.aminuk.org/index.php?idmenu=12&cid-submenu=45&language=en#.UhbzzUB4Wc9>.
- Kempa A., *Plan Działań na rzecz Członkostwa (Membership Action Plan – MAP)*, Wojsko Polskie, 5 II 2004, [online] <http://www.wojsko-polskie.pl/pl/nato/polska-w-nato/1216,plan-dzialan-na-rzecz-czlonkostwa-membership-action-plan-map-.html>.
- Kilner J., Antidze M., *Saakashvili Wins Georgian Election*, „The Independent” 2008, 8 I, [online] <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/saakashvili-wins-georgia-election-768856.html>.
- Kipp J.W., *The War Scare over Pankisi Gorge: Threat Perceptions in the Age of the War on Terrorism*, [w:] *Russian Military Reform, 1992-2002*, red. A.C. Aldis, R.N. McDermott, Londyn 2003, *Cass Series on Soviet (Russian) Military Institutions*, 4.
- Konieczna J., *Pomarańczowa rewolucja na Ukrainie. Próba zrozumienia przyczyn*, Warszawa 2005, *Prace OSW*, 18, [online] http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/PRACE_18.pdf.
- König M.S., *The Effects of the Kosovo Status Negotiations on the Relationship Between Russia and the EU and on the De Facto States in Post-Soviet Space*, [w:] *OSCE Yearbook 2007. Yearbook on the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)*, [online] <http://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/07/2007-enpdfGesamt.pdf>.
- Kozłowski A., *The European Union Posture towards the War in Georgia in 2008. The Assessment, Implications and the Aftermath*, „Analizy Natolińskie” 2013, nr 1, [online] http://www.natolin.edu.pl/pdf/analizy/Natolin_Analiza_1_2013.pdf.
- Kozłowski A., *The United States Posture towards the War in Georgia in 2008. The Assessment, Implications and the Aftermath*, „Analizy Natolińskie” 2012, nr 6, [online] http://www.natolin.edu.pl/pdf/analizy/Natolin_Analiza_6_2012.pdf.
- Kramer A.E., *Georgia Becomes an Unlikely U.S. Ally in Iraq*, „New York Times” 2007, 8 X, [online] <http://www.nytimes.com/2007/10/08/news/08iht-ally.4.7803155.html?pagewanted=all>.
- Kucera J., *Obama and Saakashvili Signal No Movement on Weapons to Georgia*, Euroasianet, 30 I 2012, [online] <http://www.eurasianet.org/node/64925>.
- Kucera J., *U.S. Congress Demands Renewal of Arms Sales to Georgia*, Euroasianet, 17 XII 2012, [online] <http://www.eurasianet.org/node/64728>.
- Kucera J., *U.S. Congress: Georgia Military Aid Imperiled by Human Rights Concern*, Euroasianet, 26 VI 2013, [online] <http://www.eurasianet.org/node/67180>.
- Kucera J., *U.S. Endorses NATO MAP for Georgia*, Eurasianet, 27 II 2014, [online] <http://www.eurasianet.org/node/68092>.
- Kupchan Ch.A., *Wilted Rose*, „The New Republic” 2006, 6 II.
- Lisbon Summit Declaration*, NATO, Press Release (2010) 155, 20 XI 2010, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm.
- Logan J., *China, America, and the Pivot to Asia*, „Policy Analysis” 2013, nr 717, [online] <http://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa717.pdf>.

- McNamara S., *NATO's 60th Anniversary Summit: Unfocused and Unsuccessful*, The Heritage Foundation, 8 IV 2009, [online] <http://www.heritage.org/research/reports/2009/04/natos-60th-anniversary-summit-unfocused-and-unsuccessful>.
- Miroiu C., *The Caucasus Conflict and its Implications for European Security*, „Journal of East-European and Asian Studies” 2008, [online] <http://www.jeeas.org/index.php/archive/60-crisiamiroiu>.
- National Energy Policy. Report of the National Energy Policy Development*, Washington, V 2001, [online] <http://web.ornl.gov/sci/propulsionmaterials/pdfs/National-Energy-Policy-2001.pdf>.
- NATO and Afghanistan*, NATO, [online] <http://www.nato.int/cps/en/natolive/69772.htm>.
- Nichol J., *Georgia [Republic] and NATO Enlargement: Issues and Implications*, Washington 2008, CRS Report for Congress, RS22829.
- Nichol J., *Georgia [Republic]: Recent Developments and U.S. Interests*, Washington 2008, CRS Report for Congress, 97-727.
- Nichol J., *Georgia's January 2008 Presidential Election: Outcome and Implications*, Washington 2008, CRS Report for Congress, RS22794.
- Nichol J., *Georgia's Pankisi Gorge. Russian Concerns and U.S. Interests*, Washington 2003, CRS Report for Congress, RS21319.
- Nichol J., *Russia-Georgia Conflict in South Ossetia. Context and Implications for U.S. Interests*, Washington 2009, CRS Report for Congress, RS34618.
- Nichol J., Kim J., *Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Political Developments and Implications for U.S. Interests*, Washington 2002, CRS Report for Congress, RL33453.
- Obama B., *Renewing American Leadership*, „Foreign Affairs” 2007, Vol. 86, nr 4.
- The Obama-Biden Plan*, The Office of the President-Elect, [online] http://change.gov/agenda/energy_and_environment_agenda/.
- Olcott M.B., *Kyrgyzstan's „Tulip Revolution”*, Carnegie Endowment for International Peace, 28 III 2005, [online] <http://carnegieendowment.org/2005/03/28/kyrgyzstan-s-tulip-revolution/25e6>.
- Osborn A., *Timeline: Vladimir Putin's US-Russia Odyssey*, „The Telegraph” 2010, 1 XII, [online] <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/8174133/Timeline-Vladimir-Putins-US-Russia-Odyssey.html>.
- Papava V., *The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Implications for Georgia*, [w:] *The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West*, red. S.F. Starr, S.E. Cornell, Washington 2005.
- The Partnership for Peace programme*, NATO, [online] http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm.
- Patterns of Global Terrorism 2002*, United States Department of States, Washington, IV 2003, [online] <http://www.state.gov/documents/organization/20177.pdf>.
- Peterson J., *All in the (Dysfunctional) Family? Transatlantic Relations after Iraq*, „Current History” 2004, Vol. 103, nr 676.
- Pliszczyńska O., *Polityka „niebezpieczeństwa” Gruzji*, Lublin 2010, *Prace Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, 14.
- Pliszczyńska O., *Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych wobec regionu Kaukazu Południowego*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, red. K. Iwańczuk, T. Kapuśniak, Lublin 2008.

- Pond S., *Zrozumieć instrumenty Partnerstwa dla Pokoju*, „Przegląd NATO” wiosna 2004, [online] <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue1/polish/art2.html>.
- Powell Had Role in Departure of Georgian Leader Shevardnadze, „USA Today” 2003, 25 XI, [online] http://usatoday30.usatoday.com/news/washington/2003-11-25-us-georgia_x.htm.
- President Thanks Georgian President for Support Against Terrorism, The White House Archives – President George W. Bush, 5 X 2001, [online] <http://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011005-10.html>.
- President Addresses and Thanks Citizens in Tbilisi, Georgia, The White House Archives – President George W. Bush, 10 V 2005, [online] http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/05/images/20050510-2_w8n1312jpg-1-515h.html.
- Psaki J., *Georgian Presidential Election*, Press Statement, U.S. Department of State, 28 X 2013, [online], <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2013/10/215929.htm>.
- Putin Confronts NATO at Bucharest Summit, Global Research, 4 IV 2008, [online] <http://www.globalresearch.ca/putin-confronts-nato-at-bucharest-summit/8558>.
- Rice C., *Campaign 2000: Promoting the National Interests*, „Foreign Affairs” 2000, Vol. 79, nr 1.
- Rice C., *No Higher Honor. A Memoir of My Years in Washington*, New York 2011.
- Rubin E., *U.S.-Georgia Relations after the Georgian Parliamentary Elections*, U.S. Department of State, 24 X 2012, [online] <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2012/199745.htm>.
- Sanikidze G., *The Georgian Rose Revolution: Causes and Effects*, „Caucasus and Central Asia Newsletter” 2004, nr 5.
- Scahill J., *Blackwater. Narodziny najpotężniejszej armii najemnej świata*, przeł. P. Pawlaczek, Wrocław 2009.
- Signing Ceremony for the United States and Georgia Charter on Strategic Partnership, U.S. Department of State, 9 I 2009, [online] <http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2009/01/113740.htm>.
- Simon J., *Black Sea Regional Security Cooperation: Building Bridges and Barriers*, [w:] *Next Steps in Forging a Euroatlantic Strategy for the Wider Black Sea*, red. R. Asmus, Washington 2006.
- Socor V., *Russia Moves Toward Open Annexation of Abkhazia, South Ossetia*, The Jamestown Foundation, 18 IV 2008, [online] http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33560.
- Socor V., *Russia's Economic and Political Warfare Failing to Subdue Georgia*, The Jamestown Foundation, 10 X 2006, [online] http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=32116.
- Spanning Three Countries from the Caspian Sea to the Mediterranean Coast, BP, [online] <http://www.bpgeorgia.ge/go/doc/1339/150562/Baku-Tbilisi-Ceyhan-BTC-Pipeline->
- Statement by President of Georgia Eduard Shevardnadze at the EAPC Summit, NATO, Prague Summit, 21 XI 2002, [online] <http://www.nato.int/docu/speech/2002/s021122h.htm>.
- The statement of the Azerbaijan President Heydar Aliyev at ceremony of signing the agreement between Azerbaijan and Georgia on transportation of natural gas to be extracted from the deposit „Shahdeniz” via Baku-Tbilisi-Erzurum route, Heydar Aliyev Heritage, 29 IX 2001, [online] <http://lib.aliyev-heritage.org/en/8434330.html>.

- Stevens P., *The „Shale Gase Revolution”: Development and Changes*, Chatham House Briefing Paper, VIII 2012, [online] http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Energy,%20Environment%20and%20Development/bp0812_stevens.pdf.
- Świeżak P., *C. Rice o sytuacji w WNP, Ukraina blisko NATO*, Portal Spraw Zagranicznych, 21 IV 2005, [online] http://www.psz.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1238.
- Tarnoff C., *U.S. Assistance to the Former Soviet Union*, Washington 2003, *CRS Report for Congress*, RL32866.
- Trenin D., *Russia Leaves the West*, „Foreign Affairs” 2006, Vol. 85, nr 4.
- U.S. Official On Russia-Georgia WTO Talks, European Dialogue, 11 V 2011, [online] <http://eurodialogue.org/US-Official-on-Russia-Georgia-WTO-Talks>.
- U.S. Relations With Iran, U.S. Department of State, 28 VIII 2013, [online] <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5314.htm>.
- Walsh N.P., *Russia Accused of Plot to Sabotage Georgian Oil Pipeline*, „The Guardian” 2003, 1 XII, [online] <http://www.guardian.co.uk/world/2003/dec/01/georgia.oil>.
- Walsh N.P., *U.S. Privatizes Its Military Aid to Georgia*, „The Guardian” 2004, 6 I, [online] <http://www.guardian.co.uk/world/2004/jan/06/georgia.nickpatonwalsh>.
- „The War Is Over”: Last U.S. Soldiers Leave Iraq, NBC News, 17 XII 2011, [online] http://worldnews.nbcnews.com/_news/2011/12/18/9528197-the-war-is-over-last-us-soldiers-leave-iraq?lite.
- Welt C., *How Strategic is the U.S-Georgia Strategic Partnership*, Prepared for presentation in the seminar series „Limited Sovereignty and Soft Borders in Southeastern Europe and the Former Soviet States: The Challenges and Political Consequences of Future Changes in Legal Status”, Harriman Institute, Columbia University, 2010.
- Whitfield T., *Friends Indeed? The United Nations, Groups of Friends, and the Resolution of Conflict*, Washington 2007.
- Wilson J.L., *The Legacy of the Color Revolutions for Russian Politics and Foreign Policy*, „Problems of Post-Communism” 2010, Vol. 57, nr 2.
- Wyciskiewicz E., *Rosyjska polityka energetyczna w basenie Morza Kaspijskiego*, [w:] *Geopolityka rurociągów. Współzależność energetyczna a stosunki międzynarodowe na obszarze postsowieckim*, red. tenże, Warszawa 2008.
- Zoellick R.B., *Campaign 2000: A Republican Foreign Policy*, „Foreign Affairs” 2000, Vol. 79, nr 1.

Mgr Andrzej KOZŁOWSKI – ekspert Instytutu Kościuszki. Członek redakcji pisma „Stosunki Międzynarodowe”. Doktorant w Katedrze Studiów Transatlantycznych i Mediów Masowych na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego. W kręgu jego zainteresowań znajdują się cyberbezpieczeństwo, region Kaukazu Południowego oraz polityka bezpieczeństwa i zagraniczna Stanów Zjednoczonych